

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»

Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή
Ένωση

Γιαννοπούλου Κωνσταντίνα
Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Νικόλαος Τζιφάκης

Κόρινθος, Ιανουάριος 2021

University of Peloponnese
Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations

Master Program in
«Governance and Public Policies»

The prospect of Kosovo's accession to the European Union

Giannopoulou Konstantina
Supervisor: Nikolaos Tzifakis

Corinth, January 2021

Ευχαριστίες

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Νικόλαο Τζιφάκη για την άψογη συνεργασία καθώς και για την αμέριστη συμπαράσταση του καθ'όλη την διαδικασία της εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω επίσης την οικογένειά μου, η οποία είναι πίσω από κάθε σημαντικό βήμα της επαγγελματικής και προσωπικής μου ζωής.

Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Σημαντικοί Όροι: Κόσοβο, Ευρωπαϊκή Ένωση, ένταξη

Περίληψη

Το ζήτημα της ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί ένα εξαιρετικά ιδιαίτερο πεδίο μελέτης. Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ένωση είναι ένα από τα αγκάθια των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, που, παρά τις εκτεταμένες προσπάθειες του νεοσύστατου αυτού κράτους, δεν έχει ακόμη επέλθει σε ένα ικανοποιητικό σημείο που να πλησιάζει να επιτύχει την ένταξή του στην ΕΕ.

Η παρούσα έρευνα εξετάζει την προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην ΕΕ, δηλαδή σε ποιο στάδιο βρίσκονται οι προσπάθειες που καταβάλει το Κόσοβο για να αποκτήσει καθεστώς υποψήφιας χώρας. Ο τρόπος που θα μελετηθεί το ερώτημα αυτό είναι μέσα από την μελέτη βιβλιογραφίας που αφορά το Κόσοβο και τις σχέσεις που έχει αναπτύξει με την Ένωση κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών, κυρίως από την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα έως και σήμερα.

Το Κόσοβο, όντας χώρα της Βαλκανικής χερσονήσου, κατάφερε να εδραιωθεί στην διεθνή κοινότητα τα τελευταία χρόνια της σύγχρονης ιστορίας, έχοντας ξεπεράσει έναν πόλεμο και χρόνιες διαπραγματεύσεις για να επιτύχει την ανεξαρτησία του. Πιο συγκεκριμένα, ανακήρυξε την ανεξαρτησία του από την Σερβία τον Φεβρουάριο του 2008, όπου ξεκίνησε να χαράζει την πορεία του στην Ευρώπη ως νεοσύστατο κράτος, παίρνοντας τον δικό του ρόλο στο διεθνές περιβάλλον.

Ωστόσο, η ΕΕ έχει θέσει μία σειρά προϋποθέσεων τις οποίες οφείλει να πληροί ένα κράτος, όπως και το Κόσοβο, προκειμένου να γίνει κράτος-μέλος της Ένωσης. Οι προοπτικές ένταξης του στην οικογένεια της ΕΕ αντιμετωπίζουν πολλά ζητήματα, που θα αναλυθούν παρακάτω, και, όπως φαίνεται, αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στις προσπάθειές του κράτους για την επικείμενη ένταξή του.

The prospect of Kosovo's accession to the European Union

Keywords: Kosovo, European Union, accession

Abstract

The issue of Kosovo's accession to the European Union is an extremely special field of study. The prospect of Kosovo joining the Union is one of the thorns in the side of the Western Balkan countries, which, despite the extensive efforts of this newly formed state, has not yet reached a satisfying point of approaching EU membership.

The present study examines the prospect of Kosovo's accession to the EU, and especially at what stage is Kosovo's efforts to gain candidate status. The way that this question will be studied and analyzed is through the study of bibliography related to Kosovo and its developed relations with the EU in recent years, mainly from the last decade of the 20th century until today.

Kosovo, being a country on the Balkan Peninsula, has managed to establish itself in the international community in recent years of modern history, having overcome a war and long negotiations to achieve its independence. More specifically, it declared its independence from Serbia in February 2008, when it began its way in Europe as a newly formed state, taking on its own role in the international environment.

However, the EU has set a number of conditions that a state, like Kosovo, must satisfy in order to become a member of the Union. The prospects of joining the EU family face many issues, which seem to be a deterrent to the state's efforts for its forthcoming membership.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Με την παρούσα δήλωση:

1. Δηλώνω ρητά και ανεπιφύλακτα ότι η διπλωματική εργασία που σας καταθέτω αποτελεί προϊόν δικής μου πνευματικής προσπάθειας, δεν παραβιάζει τα δικαιώματα τρίτων μερών και ακολουθεί τα διεθνώς αναγνωρισμένα πρότυπα επιστημονικής συγγραφής, τηρώντας πιστά την ακαδημαϊκή δεοντολογία.
2. Οι απόψεις που εκφράζονται αποτελούν αποκλειστικά ευθύνη του/ης συγγραφέα/ως και ο/η επιβλέπων/ουσα, οι εξεταστές, το Τμήμα και το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου δεν υιοθετούν κατ' ανάγκη τις εκφραζόμενες απόψεις ούτε φέρουν οποιαδήποτε ευθύνη για τυχόν λάθη και παραλείψεις.

Ο/Η δηλών/ούσα

Γιαννοπούλου Κωνσταντίνα

.....

(Υπογραφή)

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	4
Abstract	5
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ.....	6
Κατάλογος Εικόνων	8
Εισαγωγή.....	9
Αντικείμενο και Δομή της μελέτης	11
Κεφάλαιο 1. Το Κόσοβο χθες και σήμερα	12
1.1 Το Κόσοβο μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας.....	12
1.2 Η πορεία προς την ανεξαρτητοποίηση (1999-2008)	13
1.3 Το Κόσοβο σήμερα	15
Κεφάλαιο 2. Το Κόσοβο και η Ευρωπαϊκή Ένωση	17
2.1 Η στήριξη της Ε.Ε. στο Κόσοβο	17
2.2 Η αποστολή του κράτους δικαίου – EULEX.....	20
2.3 Πρόταση και κριτήρια ένταξης.....	22
Κεφάλαιο 3. Προβλήματα και Μεταρρυθμίσεις	24
3.1 Κοινωνική – Πολιτική Κατάσταση	24
3.2 Οικονομική Κατάσταση	27
3.3 Η μεταρρυθμιστική διάθεση του Κοσόβου	30
3.4 Οι σχέσεις του Κοσόβου με την Σερβία.....	32
3.5 Μη αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου	33
Συμπεράσματα.....	35
Βιβλιογραφία.....	38
Ελληνική.....	38
Διαδικτυακοί Τόποι.....	38

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 2.1: Η βοήθεια από το πρόγραμμα IPA II προς το Κόσοβο, πηγή: Kosovo - financial assistance under IPA II, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, European Commission

Εικόνα 3.1: ΑΕΠ Κοσόβου, 2016 – 2019, πηγή: TRADINGECONOMICS.COM / Statistical Office of Kosovo

Εισαγωγή

Μετά την κατάρρευση του Τείχους του Βερολίνου το 1989, παρουσιάστηκε μια νέα προοπτική στις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Από τότε, το Κόσοβο έχει βιώσει πολλούς πολιτικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς. Ο ρόλος της ΕΕ ήταν πολύ σημαντικός κατά τη διάρκεια αυτών των μετασχηματισμών. Το Κόσοβο φιλοδοξεί στο μέλλον να γίνει μέλος της ΕΕ. Προς το παρόν, η ΕΕ βοηθά το Κόσοβο στο δρόμο του προς την μελλοντική ένταξη. Ωστόσο, η διαδικασία αυτή είναι γεμάτη προκλήσεις. (Mekaj, 2020, p. 37)

Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, και συγκεκριμένα το Κόσοβο, που εξετάζεται στην εργασία, δεν ακολούθησαν από την πρώτη στιγμή τα πρότυπα της Ευρώπης που οι υπόλοιπες χώρες ταχέως αφομοίωναν. Η κατάσταση που επικρατούσε από τον Ψυχρό Πόλεμο και οι μετέπειτα διαφορές εθνικιστικού κυρίως χαρακτήρα μεταξύ των χωρών των Βαλκανίων, έκαναν το Κόσοβο να βρίσκεται σε ένα κλίμα μη σταθερό. Κύριο πρόβλημα ήταν η έλλειψη δημοκρατικών μεθόδων διακυβέρνησης που επηρέαζε κάθε τομέα της χώρας η οποία δεν διευκόλυνε την μετάβασή του στην νέα τάξη πραγμάτων που αναδύονταν στα Δυτικά Βαλκάνια και την υπόλοιπη Ευρώπη. Πρωταρχικό μέλημα της ΕΕ ήταν η διατήρηση και παγίωση της ειρήνης και των σταθερών ρυθμών ανάπτυξης. Για να στεφθεί όμως με επιτυχία η προσπάθεια αυτή και να ανταποκριθεί το Κόσοβο στις νέες αυτές απαιτήσεις, χρήστηκε απαραίτητη η επιβολή μεταρρυθμίσεων που μακροπρόθεσμα θα απέδιδαν καρπούς, έχοντας σταθεροποίηση και ανάπτυξη σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο. Για να επιτευχθεί αυτό, η ΕΕ είχε θέσει ως κίνητρο την μελλοντική ένταξη του Κοσόβου στην Ένωση.

Το Κόσοβο, προσπαθώντας να χαράξει την δική του ενταξιακή πορεία για την Ένωση, οφείλει να ξεπεράσει τα προβλήματα που έχει στο εσωτερικό του. Εξαιτίας της πληθώρας συγκρούσεων που αντιμετώπισε στο παρελθόν, βρίσκεται δέσμιος με οικονομικά και πολιτικά προβλήματα. Τα προβλήματα αυτά εμφανίζονται στους θεσμούς, την δημόσια διοίκηση, τις κυβερνήσεις, καθώς επίσης χαρακτηρίζεται από μεγάλα ποσοστά διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος που τα τελευταία έτη μαστίζει στα Βαλκανικά κράτη. Πέραν των εσωτερικών προβλημάτων του, ήταν πολύ

σημαντικό να μεριμνήσει να αναπτύξει τις σχέσεις καλής γειτονίας με τα κράτη που συνορεύει και που μέχρι το πρόσφατο παρελθόν, διατηρούσε τις έσχατες σχέσεις, όπως η Σερβία. Το αίτημα του Κοσόβου για την ανεξαρτησία που εν τέλει κατοχύρωσε, μαζί με τις πολιτικές εθνοκάθαρσης και τον εθνικισμό που επικρατούσε μεταξύ των δύο λαών, αποτέλεσαν τα κυριότερα προβλήματα που εμποδίζουν έως και τώρα το Κόσοβο να εξομαλύνει τις σχέσεις του με την Σερβία. (European Commission, 2020)

Έχοντας την Ένωση ως μέντορα στην ανάπτυξή του, το Κόσοβο θα εντοπίσει τα προβλήματά του και στην πορεία η ΕΕ θα του επιδείξει τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις που πρέπει να γίνουν, διορθώνοντας το πολιτικό σκηνικό στην χώρα, αλλάζοντας την οικονομία και επιτυγχάνοντας σταδιακά τα κριτήρια που έχουν τεθεί από την ΕΕ για την ένταξη στην οικογένειά της. Τα κριτήρια αυτά που το Κόσοβο πρέπει να ικανοποιήσει είναι γνωστά ως «Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης» και αναφέρονται σε κάθε αλλαγή που πρέπει να κάνει το Κόσοβο στον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό τομέα. Με την βοήθεια αυτών, θα υπάρξει ευημερία τόσο για το Κόσοβο, όσο και για όλα τα κράτη-μέλη, σημειώνοντας μεγαλύτερη σταθερότητα τόσο στην Ευρώπη όσο και παγκοσμίως. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης)

Οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Κοσόβου προέκυψαν ως αποτέλεσμα της πολιτικής κατάστασης στο Κόσοβο. Πριν από το 1989, η ΕΕ ανησυχούσε λιγότερο για την πολιτική κατάσταση στην περιοχή. Η περίοδος από τα μέσα του 1999 έως το 2008 σηματοδότησε ένα νέο επίπεδο στις σχέσεις με την ΕΕ. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η ΕΕ παρείχε οικονομική βοήθεια για την ανοικοδόμηση της οικονομίας και υποστήριξε την οικονομία του Κοσόβου μέσω ορισμένων μέσων, όπως η βοήθεια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και το μέσο προενταξιακής βοήθειας. Οι αρχές του 2008 σηματοδότησαν μια εντελώς νέα θέση για τις οικονομικές και πολιτικές σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και του Κοσόβου καθώς από τότε και στο εξής, η ΕΕ υποστήριξε σταθερά την οικονομία του Κοσόβου, προκειμένου να το φέρει στα πρότυπα της ΕΕ. Η πρόοδος στη μεταξύ τους σχέση βασίστηκε στην αμοιβαία δέσμευση μεταξύ ΕΕ και Κοσόβου. Η πορεία της συνεργασίας ανάμεσα στην ΕΕ και το Κόσοβο, σε συνδυασμό με την πρόοδο που σημειώνει το Κόσοβο στις απαιτήσεις που τέθηκαν

Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

από την Ένωση, θα κρίνει στο άμεσο μέλλον αν το Κόσοβο είναι έτοιμο να κάνει το επόμενο βήμα για να βρεθεί πλησιέστερα στο να γίνει μέλος της ΕΕ. (Huszka, 2020)

Αντικείμενο και Δομή της μελέτης

Πράγματι, σκοπός της παρούσης είναι να απαντηθεί το ερώτημα για το αν το Κόσοβο είναι ικανό αυτή την στιγμή να κάνει το επόμενο βήμα προς την ΕΕ. Η απάντηση αυτή θα δοθεί με την μελέτη της προόδου που έχει σημειώσει το Κόσοβο όλα αυτά τα χρόνια, σε συνδυασμό με την βοήθεια που έχει λάβει από την ΕΕ. Στα κεφάλαια της παρούσας έρευνας θα αναλυθούν με τη σειρά τους, η κατάσταση του Κοσόβου σήμερα, με μια μικρή αναδρομή στην πρόσφατη ιστορία της περιοχής, οι σχέσεις του με την ΕΕ, η ενταξιακή του πορεία, και, τέλος, τα προβλήματα, οι προκλήσεις και τα εμπόδια που παρουσιάζονται στην πορεία αυτή. Με την μελέτη αυτή επιδιώκεται να αποτυπωθεί πραγματιστικά η προοπτική ένταξης στην ΕΕ του Κοσόβου καθώς και η αποσαφήνιση των προκλήσεων και των ποικίλων ζητημάτων που προκύπτουν κατά την χρονική περίοδο που το Κόσοβο επιδιώκει να έρθει πιο κοντά στα πρότυπα της ΕΕ.

Κεφάλαιο 1. Το Κόσοβο χθες και σήμερα

1.1 Το Κόσοβο μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας

Οι Κοσοβάροι ήλπιζαν ότι μετά την συμφωνία του Ντέιτον το 1995 στη Βοσνία, θα υπήρχε και δεύτερη διεθνής διάσκεψη του Ντέιτον, η οποία θα επιλύσει το πρόβλημα αυτονομίας του Κοσόβου. Όταν αυτό δεν συνέβη, τον Μάρτιο του 1996, δημιουργήθηκε ο λεγόμενος Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσυφοπέδιου (KLA). Ύστερα από πληθώρα εξεγέρσεων και συγκρούσεων, από τον Φεβρουάριο του 1998 έως τον Ιούνιο του 1999, ο KLA απέκτησε τον έλεγχο του 40% του εδάφους αυτής της επαρχίας, σκοτώνοντας εκατοντάδες Σέρβους αστυνομικούς, ειρηνικούς Σέρβους και Αλβανούς. Σε απάντηση, οι ένοπλες δυνάμεις της Σερβίας και τα εσωτερικά στρατεύματα μετακινήθηκαν στο Κοσσυφοπέδιο ενώ στα τέλη Αυγούστου κατέστειλαν την εξέγερση, οδηγώντας τον KLA εκτός της περιοχής. Αυτό έγινε με αιματηρό τρόπο, έχοντας θύματα, την καταστροφή πολλών χωριών και περίπου 400.000 με 500.000 μετανάστες να κινούνται προς την Αλβανία και την Βόρεια Μακεδονία (τότε FYROM). Αρχικά, οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν υποστήριζαν τον KLA, δηλώνοντάς επίσημα πως αποτελεί «τρομοκρατική οργάνωση». Όμως, τον Σεπτέμβριο του 1998, ο KLA βρέθηκε εναντίον της κυβέρνησης στα Τίρανα, κατηγορώντας την ότι δεν υποστήριζε τον αγώνα των Κοσοβάρων. Στη συνέχεια, η Δύση άρχισε να ασκεί πίεση στο Βελιγράδι για να σταματήσει τις στρατιωτικές ενέργειες στο Κόσοβο και να αφήσει τους πρόσφυγες να επιστρέψουν προκειμένου να αποφύγουν μια ανθρωπιστική καταστροφή. (Chomsky, 2001, σελ. 52 – 53)

Ακολούθησαν πολλές εβδομάδες έντονων διπλωματικών δραστηριοτήτων με αποτέλεσμα ο πόλεμος να υποχωρήσει, ο σερβικός στρατός να αποσύρει τα στρατεύματά του και οι πρόσφυγες να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Ωστόσο, ο KLA επέστρεψε με μοναδικό στόχο την εκδίκηση και την πρόκληση ενός άλλου πολέμου, θέλοντας να παρακινήσει το NATO να επέμβει στρατιωτικά παρέχοντας σε αυτό βοήθεια ώστε να αποκτήσει πλήρη έλεγχο στο Κόσοβο. Το χειμώνα 1998-1999, οι στρατιωτικές εχθροπραξίες επαναλήφθηκαν σε ευρεία κλίμακα, ο σερβικός στρατός επέστρεψε, οι παρατηρητές του ΟΑΣΕ έφυγαν και οι Αλβανοί πρόσφυγες απομακρύνθηκαν για δεύτερη φορά. (Chomsky, 2001, σελ. 66 – 67)

Ήταν η άνοιξη του 1999, όταν το ΝΑΤΟ αποφάσισε να συνδράμει τις δυνάμεις του Κοσόβου, κυρίως με αεροπορική στήριξη, βομβαρδίζοντας στρατηγικούς στόχους των Σερβικών δυνάμεων (Lambeth, 2001). Οι βομβαρδισμοί κράτησαν από τις 24 Μαρτίου 1999, μέχρι τις 10 Ιουνίου του ίδιου έτους, ενώ οι στόχοι δεν περιορίζονταν σε αυστηρά στρατιωτικούς στόχους, καθώς βομβαρδίστηκαν σχολεία, νοσοκομεία και μνημεία πολιτιστικού ενδιαφέροντος, ενώ υπήρξαν εκατοντάδες θύματα από τον άμαχο πληθυσμό, σύμφωνα με τον οργανισμό Human Rights Watch (2000).

Στις 10 Ιουνίου 1999, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ψήφισε το ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, το οποίο οδήγησε το Κόσοβο υπό τη διοίκηση του ΟΗΕ και υλοποίησε την δύναμη του Κοσόβου (KFOR). Στόχος ήταν η παγίωση ενός περιβάλλοντος ασφαλείας για όλους τους πολίτες του Κοσόβου και εν συνεχεία η αποτροπή αναζωπύρωσης κάθε εχθρότητας από τις γιουγκοσλαβικές και τις σερβικές δυνάμεις προς το Κόσοβο. (Roberts, 2006, p. 105)

1.2 Η πορεία προς την ανεξαρτητοποίηση (1999-2008)

Συλλογικά, από το 1999 έως το 2008, το Κόσοβο αποτελούσε διεθνές προτεκτοράτο υπό την διοίκηση του ΟΗΕ. Η διεθνής παρουσία στο Κόσοβο θα του παρείχε μία προσωρινή διοίκηση και ο λαός θα είχε το προνόμιο μίας ουσιαστικής αυτονομίας. Το Κόσοβο ως προτεκτοράτο, θα προσπαθούσε να δημιουργήσει τους δικούς του δημοκρατικούς θεσμούς, μακριά από την Ομοσπονδία της Γιουγκοσλαβίας. (ICG Balkans Report, 1999)

Σύμφωνα με το ψήφισμα 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ηνωμένου Βασιλείου, η UNMIK ανέλαβε να μεταφέρει σταδιακά τις διοικητικές της αρμοδιότητες σε δημοκρατικά εκλεγμένους, προσωρινούς αυτόνομους κυβερνητικούς θεσμούς, διατηρώντας παράλληλα εποπτικό ρόλο. Σε τελικό στάδιο, η UNMIK επρόκειτο να επιβλέπει τη μεταβίβαση εξουσίας από τα προσωρινά αυτόνομα θεσμικά όργανα σε μόνιμα, μετά τον καθορισμό της τελικής κατάστασης του Κοσόβου. Το Κόσοβο είχε ελάχιστη ή καθόλου κυβερνητική εμπειρία. Το κυρίαρχο πολιτικό κόμμα του Κοσσυφοπεδίου υπήρξε εδώ και πολύ καιρό η Δημοκρατική Ένωση του Κοσσυφοπεδίου (LDK), με επικεφαλής τον Ιμπραήμ Ρουγκόβα, ο οποίος είχε μια σκιώδη κυβέρνηση κατά τη διάρκεια των ετών Μιλόσεβιτς. Μετά τον πόλεμο, νέα κόμματα παρουσιάστηκαν. Το μεγαλύτερο από αυτά ήταν το

Δημοκρατικό Κόμμα του Κοσσυφοπεδίου (PDK), με επικεφαλής τον Χασίμ Θάτσι. Η πρώτη μεταπολεμική διαδικασία του Κοσόβου ήταν οι εκλογές που πραγματοποιήθηκαν τον Οκτώβριο του 2000, με αποτέλεσμα τη νίκη του LDK με το 58% των ψήφων. (Kim, Woehrel, 2008, p. 5)

Μετά από μήνες πολιτικής διαμάχης, η Συνέλευση επέλεξε Πρόεδρο και διακυβέρνηση τον Μάρτιο του 2002. Ο αρχηγός του LDK Ιμπραήμ Ρουγκόβα εξελέγη πρόεδρος. Οι Σέρβοι της περιοχής αρχικά αρνήθηκαν να προσχωρήσουν στην κυβέρνηση, λέγοντας ότι ήθελαν μεγαλύτερη εκπροσώπηση, αλλά τελικά συμφώνησαν να το πράξουν τον Μάιο του 2002, αφού η UNMIK διόρισε Σέρβο του Κοσόβου ως σύμβουλο για την επιστροφή των προσφύγων. Υπήρξαν βουλευτικές εκλογικές αναμετρήσεις έπειτα το 2004 και το 2007, με το LDK να κρατάει την ηγεσία μέχρι το 2007 όπου το PDK ανέλαβε την εξουσία. Κύριο μέλημα ήταν η καλλιέργεια ενός γόνιμου εδάφους με στόχο να ευδοκιμήσουν οι διαπραγματεύσεις για την επικείμενη ανεξαρτησία του Κοσόβου. (Kim, Woehrel, 2008, p. 6-8)

Τον Ιανουάριο του 2006, κατά την πρώτη συνάντηση της ομάδας επαφών στο Λονδίνο, τονίστηκε ότι το Βελιγράδι πρέπει να λάβει υπόψη τη βούληση του λαού του Κοσόβου σχετικά με το ζήτημα του καθεστώτος του Κοσόβου. Η πολιτική «standards before status», που εγκρίθηκε τόσο από τον ΟΗΕ όσο και από την ΕΕ, βρήκε θετική ανταπόκριση και από το Βελιγράδι, του οποίου οι προσδοκίες ήταν υψηλές θεωρώντας ότι η πολιτική θα έβαζε πραγματικό τέλος στη στρατηγική εθνοκάθαρσης που διαπράχθηκε εναντίον των Σέρβων στην επαρχία του Κοσόβου. Καθώς η αποκέντρωση θεωρήθηκε σημαντική πτυχή στη μεταρρύθμιση της κυβέρνησης για την προστασία και την ευημερία των μειονοτήτων, η Διεθνής Κοινότητα αποφάσισε ότι η διαδικασία διαπραγμάτευσης μεταξύ Πρίστινας και Βελιγραδίου πρέπει να ξεκινήσει με το ίδιο το θέμα της αποκέντρωσης σε μια συνάντηση υψηλού επιπέδου μεταξύ των δύο αντιπροσωπειών στη Βιέννη. Κατά την διάρκεια του 2007, ο ΟΗΕ προσπάθησε να υλοποιήσει ένα σχέδιο επίλυσης της κατάστασης στο Κόσοβο, με συμμάχους τις ΗΠΑ και την Μεγάλη Βρετανία. Εμπόδιο όμως στάθηκε η Ρωσία με αποτέλεσμα την συνέχεια των διαπραγματεύσεων για ένα σχέδιο αποδεκτό από τα δύο άμεσα εμπλεκόμενα μέλη, το Κόσοβο και την Σερβία (Branislav, 2008, p. 10-11)

Στις 17 Φεβρουαρίου του 2008, το κοινοβούλιο του Κοσόβου διακηρύσσει την ανεξαρτησία του. Ένα χρόνο αργότερα, το Κόσοβο εντάσσεται στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και στην Παγκόσμια Τράπεζα. Το 2010, το Ανώτατο Δικαστήριο του ΟΗΕ υποστηρίζει και επίσημα την ανεξαρτησία του, λέγοντας ότι συμβαδίζει με το διεθνές δίκαιο. Ωστόσο, η Σερβία εξακολουθεί να αρνείται την κυριαρχία και η απειλή της Ρωσίας να χρησιμοποιήσει βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών σταματά το Κόσοβο από το να γίνει κράτος-μέλος του ΟΗΕ. Οι διαπραγματεύσεις που μεσολάβησαν από την ΕΕ μεταξύ Βελιγραδίου και Πρίστινας για τη βελτίωση των σχέσεων ξεκινούν το 2011 με το Βελιγράδι να κερδίζει το καθεστώς υπονήφιας χώρας προς ένταξη στην ΕΕ το επόμενο έτος. (European Data News Hub, 2019)

Η μη αναγνώριση του Κοσόβου από τα πέντε κράτη-μέλη, δεν στάθηκε εμπόδιο στην ανάπτυξη των σχέσεων του με την υπόλοιπη ΕΕ. Στόχος του ήταν η ένταξη και η εφαρμογή πολιτικών για την οικονομική και κοινωνική αναβάθμιση της περιοχής ώστε μακροπρόθεσμα να συμβαδίζει με την ΕΕ επιτυγχάνοντας να γίνει κράτος-μέλος. Η σταθερότητα στην περιοχή του Κοσόβου, προκειμένου να επιτευχθεί, επιβλεπόταν από την αποστολή των Ηνωμένων Εθνών για προσωρινή διοίκηση στο Κόσοβο (UNMIK) και την βελτιστοποίηση οικονομικών και στρατιωτικών πόρων, καθώς και την αποστολή του κράτους δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EULEX). (Judah, 2008)

1.3 Το Κόσοβο σήμερα

Το Κόσοβο, που διανύει την 12η επέτειο της ανεξαρτησίας του από τη Σερβία, προσπαθεί ακόμα να βρει το δρόμο του προς τα εμπρός. Δεν αναγνωρίζεται από πέντε κράτη-μέλη της ΕΕ που είναι η Κύπρος, η Ελλάδα, η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Ισπανία. Ο πληθυσμός του Κοσόβου εκτιμήθηκε από την Στατιστική Υπηρεσία το 2011 σε περίπου 1.740.000 άτομα. (Estimation of Kosovo population 2011, 2013) Το Κόσοβο έχει ως επίσημες γλώσσες τα Αλβανικά και τα Σέρβικα, με τους κρατικούς θεσμούς να δεσμεύονται για την ίση χρήση και των δύο γλωσσών. Επιπροσθέτως, οι Τούρκοι, οι Βόσνιοι και οι Ρομά μπορούν σε επίπεδο Δήμου να χρησιμοποιούν επίσημα τις γλώσσες τους, εφόσον η αντίστοιχη γλωσσική κοινότητα αντιπροσωπεύει

τουλάχιστον το 5% του συνολικού πληθυσμού του Δήμου. (Municipal language compliance in Kosovo, 2014)

Επιβίωσαν μία δεκαετία γεμάτη προκλήσεις, λάθη και επιτυχίες, έχοντας στο παρελθόν τους τις θυσίες των ανθρώπων της περιοχής. Το πρόβλημα με τα γειτονικά κράτη και το γεγονός ότι οι βασικές εθνικότητες του Κοσόβου εξακολουθούν να ζουν ξεχωριστές ζωές είναι μόνο μερικές από τις προκλήσεις της νέας χώρας. Το Κόσοβο έχει τον νεότερο πληθυσμό στην Ευρώπη. Ο μέσος μηνιαίος μισθός είναι άκρως χαμηλός ευρώ και η οικονομική ανάπτυξη εξαρτάται από το εξωτερικό. Επιπρόσθετα, ολοένα και περισσότεροι Κοσοβάροι εγκαταλείπουν το Κόσοβο για μία άλλη χώρα, κυρίως της ΕΕ. (Begisholli, 2019) Παράλληλα, υπάρχει αυξανόμενη ανησυχία αναφορικά με τους πολιτικούς του πολέμου που παραμένουν στην εξουσία. Το Κόσοβο κυβερνάται κυρίως από τους άνδρες που αγωνίστηκαν για την ανεξαρτησία της χώρας τη δεκαετία του 1990. Τόσο ο Πρόεδρος Χασίμ Θάτσι όσο και ο πρώην Πρωθυπουργός Χαραντινί ήταν ηγέτες του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσσυφοπεδίου. Μάλιστα, ο πρώην πρωθυπουργός αντιμετώπισε δύο φορές κατηγορίες για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο της Χάγης. (Radio Free Europe/Radio Liberty, 2019)

Στην έκθεση Doing Business του 2019 της Παγκόσμιας Τράπεζας, το Κόσοβο έχει καταλάβει την 44^η θέση, αλλά όσον αφορά τη διαφθορά, η χώρα έχει πολλά να βελτιώσει, καθώς το Κόσοβο κατατάσσεται ως μία από τις χειρότερες χώρες της Ευρώπης αναφορικά με την διαφθορά, τοποθετούμενη κάτω από πολλές αναπτυσσόμενες χώρες. (Doing Business 2019: p. 5) Ο Πρόεδρος Θάτσι έχει δηλώσει πως πρέπει να γίνει σημαντική πρόοδος σε διεθνές επίπεδο καθώς το Κόσοβο δεν αναγνωρίζεται ακόμη από πολλά κράτη παγκοσμίως και από κράτη-μέλη της ΕΕ. Επίσης, δεν είναι ακόμα μέλος του ΟΗΕ και η πορεία του για την ΕΕ είναι όλο και περίπλοκη με την πάροδο των ετών και των απαιτήσεων της Ένωσης. Υπάρχει μάλιστα η αντίληψη, πως αν επικρατούσε ενότητα εντός της ΕΕ αναφορικά με το ζήτημα του Κοσόβου, τότε το κράτος θα βρισκόταν σε μία πορεία περισσότερο βιώσιμη και σταθερή. (Emerging Europe, 2018)

Κεφάλαιο 2. Το Κόσοβο και η Ευρωπαϊκή Ένωση

2.1 Η στήριξη της Ε.Ε. στο Κόσοβο

Οι διεθνείς συμμετέχοντες και ακόμα περισσότερο η ΕΕ αναφορικά με την ανασυγκρότηση για το Κόσοβο, συμφώνησαν ότι η οικονομική ανάπτυξη και η αυξημένη ευημερία θα ήταν ο καλύτερος τρόπος για την πρόληψη ενδεχόμενων μελλοντικών συγκρούσεων. Η ανάπτυξη ήταν κατανοητή σε μεγάλο βαθμό από την εκβιομηχάνιση και την έννοια του «εκσυγχρονισμού». Η μεταφορά κεφαλαίου και τεχνολογίας σε αναπτυσσόμενες χώρες αναμενόταν να τους επιτρέψει να «καλύψουν τη διαφορά» με τη Δύση. Η ατζέντα ανάπτυξης ήταν νεοφιλελεύθερη με γνώμονα την αγορά μέσω μακροοικονομικής σταθερότητας, δημοσιονομικής πειθαρχίας, ιδιωτικοποιήσεων, κρατικών επιχειρήσεων, ελευθέρωση του εμπορίου και ξένες επενδύσεις. (Venner, 2014, p. 22-23)

Η βασική ιδέα πίσω από έννοιες όπως «θεσμοί», «διακυβέρνηση» και «ικανότητα» είναι ότι μεγάλο μέρος του έργου της ανάπτυξης ήταν να αλλάξει τις υπάρχουσες κοινωνικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες για να ανοίξει το δρόμο για τις απαιτούμενες οικονομικές αλλαγές. Τα προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας ήταν επομένως προσανατολισμένα στη δημιουργία των πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών που θεωρούνταν απαραίτητες για τη διατήρηση της ανάπτυξης. Αυτά είναι, γενικά, τα θεσμικά όργανα, οι αξίες και οι πρακτικές που υπάρχουν τώρα στις ανεπτυγμένες οικονομίες και περιλαμβάνουν δημοκρατικά πολιτικά συστήματα, ένα υγιές νομικό πλαίσιο και ένα ανεξάρτητο δικαστικό σώμα, δικαιώματα ιδιοκτησίας και ελεύθερο τύπο. (Venner, 2014, p. 25)

Οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Κοσόβου κατά τη διάρκεια της περιόδου 2000-2008 έχουν ιδιαίτερη σημασία. Λίγο μετά τον πόλεμο το 1999, η ΕΕ υποστήριξε την εύθραυστη οικονομία του Κοσόβου για να προσφέρει ανακούφιση και σταθερότητα. Η οικονομική ανάπτυξη αφέθηκε κυρίως στην ΕΕ. Ήταν γνωστό ως ένα στοιχείο ανασυγκρότησης που διοικείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μέρος της αποστολής του ΟΗΕ. Η ΕΕ ήταν ο μόνος βοηθητικός παράγοντας στην οικονομική ανάπτυξη του Κοσόβου. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Παγκόσμια Τράπεζα εκπόνησαν πρόγραμμα ανασυγκρότησης και ανάκαμψης. Το πρόγραμμα είχε ως στόχο την ανάπτυξη μιας

ακμάζουσας, ανοικτής και διαφανούς οικονομίας, για την υποστήριξη της δημόσιας διοίκησης και τη δημιουργία αποτελεσματικών και βιώσιμων θεσμών. Η ΕΕ συμπεριέλαβε το Κόσοβο ως μέρος της ευρωπαϊκής της ατζέντας για μελλοντική ένταξη στην ΕΕ. Το 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε ότι ο στόχος του παρέμεινε η πληρέστερη δυνατή ολοκλήρωση των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων. Η ευρωπαϊκή προοπτική για το Κόσοβο ενισχύθηκε περαιτέρω στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του 2000. Η ευρωπαϊκή προοπτική για το Κόσοβο βασίστηκε σε μία διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης, στον πολιτικό διάλογο, την ελευθέρωση του εμπορίου και την συνεργασία της δικαιοσύνης για τις εσωτερικές υποθέσεις. Στη συνέχεια, το 2003 στη Θεσσαλονίκη το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε την απόφασή του να υποστηρίξει την ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης ενίσχυσε τη διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης και υπογράμμισε τις προοπτικές ένταξης του Κοσσυφοπεδίου στην ΕΕ. (Nezah, 2015, p. 10-11)

Κατά τα επόμενα χρόνια, οι σχέσεις μεταξύ ΕΕ και Κοσόβου έδειξαν πρόοδο όσον αφορά την εκπλήρωση κριτηρίων για μελλοντική ένταξη βάσει μιας ευρωπαϊκής εταιρικής σχέσης από το 2004. Επιχείρησε να ακολουθήσει τα πρότυπα της ΕΕ για πολιτική και θεσμική σταθερότητα καθώς και αναδιάρθρωση της νομοθεσίας του. Η ευρωπαϊκή εταιρική σχέση παρείχε το πλαίσιο για τη μελλοντική υποστήριξη των προσπαθειών του Κοσόβου για τη μετάβαση σε μια λειτουργική οικονομία της αγοράς. Αυτή η εταιρική σχέση καθορίζει αρχές, βραχυπρόθεσμες προτεραιότητες και προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της σχέσης αυτή. Ωστόσο, το Κόσοβο γνώριζε ότι δεν μπορούσαν να επιτευχθούν όλες οι προτεραιότητες σε υψηλό βαθμό σύμφωνα με το επίπεδο της ΕΕ. Οι βελτιώσεις του Κοσόβου αντικατοπτρίστηκαν στο πρώτο σχέδιο δράσης για την υλοποίηση της ευρωπαϊκής εταιρικής σχέσης το 2005. Η κυβέρνηση του Κοσόβου ενέκρινε το Δεύτερο Σχέδιο Δράσης για την Εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Εταιρικής Σχέσης το 2006. Και τα δύο σχέδια δράσης υπογράμμισαν τις θεσμικές βελτιώσεις. (Nezah, 2015, p. 12)

Μετά την πραγματοποίηση συναντήσεων στις Βρυξέλλες πυροδοτήθηκε η οικονομική ανάπτυξη. Αυτή ήταν μια κρίσιμη στιγμή για το Κόσοβο. Μια Ευρωπαϊκή Διάσκεψη Δωρητών για την υποστήριξη της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης του Κοσόβου συγκλήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για να παρουσιάσει την

Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

οικονομική στρατηγική και τις επενδυτικές προτεραιότητες του Κοσόβου. Η οικονομική βοήθεια μέσω του έργου IPA έπαιξε τον κύριο ρόλο στην ανάπτυξη του κράτους δικαίου, της μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης, της ανάπτυξης ανθρώπινων πόρων, της τοπικής ανάπτυξης, της εκπαίδευσης και των υποδομών.

Εικόνα 2.1

Η βοήθεια από το πρόγραμμα IPA II προς το Κόσοβο

Kosovo	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	TOTAL 2018-2020	TOTAL 2014-2020 ^[1]	Of which climate change relevant (%) (**)
DEMOCRACY AND RULE OF LAW	38.60	35.10	46.86	47.96	24.20	29.90	40.90	95.00	263.52	
Democracy and governance	18.00	12.10	38.86	44.96	8.20	24.40	22.90	55.50	169.42	
Rule of law and fundamental rights	20.60	23.00	8.00	3.00	16.00	5.50	18.00	39.50	94.10	
COMPETITIVENESS AND GROWTH	28.15	47.00	27.00	30.20	76.5	69.00	60.80	206.30	338.65	
Environment, climate action and energy	5.50	33.00		10.00	51.50	22.00	21.80	95.30	143.8	0.40
Competitiveness, innovation, agriculture and rural development	22.65	14.00	10.00	8.20	9.00	37.50	23.00	69.50	124.35	
Education, employment and social policies			17.00	12.00	16.00	9.50	16.00	41.50	70.5	
TOTAL	66,75	82.10	73.86	78.16	100.70 ^[2]	98.9	101.7	301.3	602.10	

Πηγή: Kosovo - financial assistance under IPA II, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, European Commission

Από τον πίνακα φαίνεται πως είναι τεράστιο το ποσό χρηματοδοτικής βοήθειας από την ΕΕ που έχει επενδυθεί στο Κόσοβο μέσω του μέσου IPA. Στόχος είναι η σταδιακή πρόοδος όσον αφορά την ενίσχυση της θεσμικής και οικονομικής ανάπτυξης. Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στην υποστήριξη του Κοσόβου που οφείλει να υιοθετεί και να εφαρμόζει τις πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις προκειμένου να συμμορφωθεί με τις αξίες της ΕΕ. Η ΕΕ, επίσης πρότεινε την έναρξη διαπραγματεύσεων για τη Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης η οποία υλοποιήθηκε έχοντας άμεσο αντίκτυπο στο νομικό σύστημα του Κοσόβου. Επιπλέον, αυτό το στάδιο ολοκλήρωσης σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με το γεγονός ότι το Κοσσυφοπέδιο, ως ανεξάρτητη χώρα, ικανοποίησε τα σημεία αναφοράς για περαιτέρω ολοκλήρωση.

Η Συμφωνία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης μεταξύ ΕΕ και Κοσόβου υπεγράφη στο Στρασβούργο στις 27 Οκτωβρίου 2015. Η συμφωνία υπογράφηκε εξ' ονόματος της ΕΕ από τον Ύπατο Εκπρόσωπο για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής

ασφάλειας και τον Επίτροπο για τις ευρωπαϊκές διαπραγματεύσεις για την πολιτική γειτονίας και τη διεύρυνση. Αναφέρεται τόσο σε μετασυγκρουσιακά όσο και σε προενταξιακά κριτήρια, συμπεριλαμβανομένης της στήριξης των προσπαθειών του Κοσόβου για ενίσχυση του κράτους δικαίου και της δημοκρατίας και την επίτευξη της σταθεροποίησης της περιοχής. Η Συμφωνία, επίσης αναφέρεται σε ορισμένα στοιχεία που είναι πιο κοντά στην προενταξιακή διαδικασία από το μέτρο διαχείρισης κρίσεων μετά τη σύγκρουση και την δημιουργία ενός κατάλληλου πλαισίου για πολιτικό διάλογο για την βελτίωση των στενών πολιτικών σχέσεων μεταξύ του Κοσόβου και της ΕΕ. Επιπρόσθετα κάνει λόγο για την υποστήριξη των προσπαθειών του Κοσόβου να μετατραπεί επιτυχώς σε μια λειτουργική οικονομία. (Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2019)

2.2 Η αποστολή του κράτους δικαίου - EULEX

Από το 2008, οι σχέσεις του Κοσόβου με την ΕΕ αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο μιας εντελώς νέας ατζέντας. Στις αρχές του 2008, το Κόσοβο κηρύχθηκε ανεξάρτητη χώρα και η δέσμευση με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση κατοχυρώνεται σε διάφορα εθνικά έγγραφα, όπως η Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας του Κοσόβου και το Σύνταγμα της Δημοκρατίας του εν λόγω κράτους. Επιπλέον, το προοίμιο του Συντάγματος παρέχει μια ισχυρή δέσμευση να συμβάλει στη σταθερότητα της περιοχής και ολόκληρης της Ευρώπης και στην πρόθεση να συμμετάσχει πλήρως στις διαδικασίες της ευρωατλαντικής ολοκλήρωσης, δημιουργώντας σχέσεις καλής γειτονίας και συνεργασίας με όλες τις γειτονικές χώρες. Καθώς το Κόσοβο διακήρυξε την ανεξαρτησία του, προέκυψε μια νέα σχέση μεταξύ αυτού και της ΕΕ. Σε σχέση με τη σημασία του κράτους δικαίου, η ΕΕ ίδρυσε την αποστολή του κράτους δικαίου (EULEX) το 2008. Η αποστολή αυτή αποσκοπεί στην υποστήριξη της ίδρυσης και υλοποίησης μίας σταθερής έννομης τάξης βάσει του κράτους δικαίου. Η υποστήριξη της ΕΕ ήταν κρίσιμη στον τομέα κράτους δικαίου, ειδικά όσον αφορά την αστυνομία, το δικαστικό σώμα και τους θεσμούς δεδομένου πως ως νεογέννητη χώρα, το Κόσοβο είχε μεγάλες ελλείψεις στο πλαίσιο της έννομης τάξης. (Nezaj, 2015, p. 13-14)

Η αποστολή του κράτους δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Κόσοβο (EULEX) είναι η μεγαλύτερη μη στρατιωτική αποστολή που ξεκίνησε ποτέ στο πλαίσιο της Κοινής Πολιτικής Ασφάλειας και Άμυνας (ΚΠΑΑ). Η αποστολή EULEX έχει σχεδιαστεί ως κοινή προσπάθεια με τις τοπικές αρχές. Αυτό γίνεται μέσω

παρακολούθησης, καθοδήγησης και παροχής συμβουλών, διατηρώντας παράλληλα ορισμένες εκτελεστικές αρμοδιότητες σε συγκεκριμένους τομείς αρμοδιοτήτων, όπως εγκλήματα πολέμου, οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά υψηλού επιπέδου, καθώς και υποθέσεις περιουσιακών στοιχείων και ιδιωτικοποιήσεων. Η αποστολή αποτελείται κυρίως από δικαστές, εισαγγελείς, αστυνομικούς και τελωνειακούς υπαλλήλους. Επιπρόσθετα, αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης προσπάθειας που καταβάλλει η Ευρωπαϊκή Ένωση για την προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας στα Δυτικά Βαλκάνια και για την υποστήριξη των αρχών του Κοσόβου καθώς πραγματοποιούν τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις, σύμφωνα με τη συνολική ευρωπαϊκή προοπτική τους. (EULEX Kosovo) Οι δεξιότητες και η εμπειρογνομosύνη της EULEX χρησιμοποιούνται επίσης για την υποστήριξη των βασικών στόχων της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης και του διαλόγου Βελιγραδίου-Πρίστινας. Οι αρχές του κράτους δικαίου του Κοσόβου έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο από τότε που η EULEX έφτασε στην πλήρη επιχειρησιακή της ικανότητα το 2009. Η τελωνειακή υπηρεσία είναι ήδη πολύ ικανή και η Αστυνομία αποδίδει όλο και πιο επαγγελματική και αξιόπιστη αστυνομική δύναμη στην περιοχή. Παρά τις θετικές εξελίξεις τα τελευταία χρόνια, ο τομέας της δικαιοσύνης παραμένει μια πρόκληση που απαιτεί υπομονή και χρόνο. (Zupančić, Rejič, Grilj, Rodt, 2018, p. 603-604)

Η EULEX πέτυχε τους γενικούς πολιτικο-στρατηγικούς της στόχους για να συμβάλει στην πρόληψη περαιτέρω βίαιων συγκρούσεων καθώς και στην οικοδόμηση μιας πιο ευημερούσας και βιώσιμης ειρήνης μέσω της μεταρρύθμισης του κράτους δικαίου, διευκολύνοντας τη μελλοντική ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της χώρας. Όσον αφορά τους επιχειρησιακούς της στόχους για την ενίσχυση και, όπου είναι απαραίτητο, την άμεση εκτέλεση της διάταξης του κράτους δικαίου - μέσω της τοπικής δικαιοσύνης, των τελωνείων και της αστυνομίας, η EULEX είχε σημαντικές επιτυχίες καθώς και αποτυχίες με τα χρόνια. Συνολικά, η αστυνομία αποδίδει καλύτερα, ενώ η δικαιοσύνη εξακολουθεί να αγωνίζεται προκειμένου να αντιμετωπίσει σοβαρές υποθέσεις διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος. Η ανάπτυξη της EULEX ήταν έγκαιρη, καθώς τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν για τον επείγοντα χαρακτήρα επέμβασης στο Κόσοβο, παρόλο που δεν συμφώνησαν για το νομικό καθεστώς της χώρας ή για τα θεσμικά όργανα που η αποστολή θα ήταν εκεί για να υποστηρίξει. (Rashiti, 2019, p. 17-18)

Η EULEX αξιολογείται ότι συνέβαλε θετικά ειδικά όταν πρόκειται για την επιμόρφωση του νόμου και την καθιέρωση διαλόγου μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των τοπικών αρχών. Ωστόσο, η νομιμότητα της EULEX υπονομεύτηκε από ισχυρισμούς για διαφθορά μεταξύ των υπαλλήλων της, καθώς και από την απροθυμία της να διώξει πολιτικές ελίτ που φέρονται να εμπλέκονται σε σοβαρές υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς. Προς το παρόν, η πλειοψηφία του πληθυσμού του Κοσόβου και των τοπικών θεσμικών οργάνων θα προτιμούσαν να τερματιστεί η αποστολή. Συνολικά, η EULEX ήταν αποτελεσματική σε ορισμένους αλλά όχι σε όλους τους τομείς. Έχει συμβάλει σημαντικά στην πρόληψη των συγκρούσεων και στην οικοδόμηση της ειρήνης στο Κόσοβο, αλλά όχι χωρίς απογοητεύσεις. Ο Πρόεδρος του Κοσόβου X.Θάτσι συμφώνησε σε μια παράταση της εντολής της EULEX στη χώρα. Η επέκταση συμφωνήθηκε επειδή η πανδημία του ιού Covid-19 εμπόδισε τις διαπραγματεύσεις για το μέλλον της EULEX όπου εν συνέχεια ακολούθησε ανταλλαγή επιστολών με τον Υπάτο Εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόσθεσε ότι η EULEX παραμένει πλήρως δεσμευμένη σε μια εταιρική σχέση για τη δικαιοσύνη με όλους τους ομολόγους του Κοσσυφοπεδίου σε μια κρίσιμη στιγμή. Η παρατεταμένη εντολή θα διαρκέσει έως τις 14 Ιουνίου 2021. Η εντολή της EULEX αναθεωρείται κάθε δύο χρόνια. (European Western Balkans, 2020)

2.3 Πρόταση και κριτήρια ένταξης

Το να επέλθει το Κόσοβο σε στάδιο εν δυνάμει υποψηφίου κράτους αποτελεί σημαντικό βήμα προς την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από πολλές απόψεις, αποτελεί ανταμοιβή για την πρόοδο μιας χώρας στην ευθυγράμμιση σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Το καθεστώς του υποψήφιου σημαίνει ότι έχει ξεκινήσει μια στενότερη σχέση μεταξύ της ΕΕ και της αντίστοιχης χώρας. Το Κόσοβο αποτελεί μία χώρα πιθανή υποψήφια, που διεκδικεί μία θέση ανάμεσα στις υποψήφιες χώρες προς ένταξη, καθώς ακόμα δεν πληρεί τις προϋποθέσεις που έχει θέσει η ΕΕ. Με την πάροδο του χρόνου, η προσέγγιση των προϋποθέσεων ένταξης έχει γίνει πιο αυστηρή και πιο λεπτομερής, καθιστώντας συνεχώς δύσκολη για τις χώρες να επιτύχουν καθεστώς υποψήφιας και ενδεχομένως μακροπρόθεσμα πλήρη ένταξη. Η καταπολέμηση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, η διατήρηση ανεξάρτητης δικαιοσύνης και του κράτους δικαίου, η αποτελεσματική δημόσια

διοίκηση, η ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και η κοινωνία των πολιτών στην προσπάθεια ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης έχουν καταστεί σημαντικές προϋποθέσεις για την αξιολόγηση της προόδου και της ικανότητας μιας χώρας να προχωρήσει στην ένταξη στην ΕΕ. (Dessus, Rexha, Merja, Stratulat, 2017, p. 3)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εφαρμόζει ολοκληρωμένες διαδικασίες έγκρισης που διασφαλίζουν ότι τα νέα μέλη γίνονται δεκτά μόνο όταν μπορούν να αποδείξουν ότι είναι ικανά να διαδραματίσουν πλήρως τον ρόλο τους ως μέλη. Αυτό αφορά συμμόρφωση με όλα τα πρότυπα και τους κανόνες της ΕΕ, έχοντας τη συγκατάθεση των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κρατών μελών της ΕΕ αλλά και έχοντας τη συγκατάθεση των πολιτών τους, η οποία εκφράζεται με έγκριση στο εθνικό τους κοινοβούλιο ή μέσω δημοψηφίσματος. Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζει ότι οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα μπορεί να υποβάλει αίτηση για ένταξη εάν σέβεται τις δημοκρατικές αξίες της ΕΕ δεσμευόμενη να τις τηρήσει και να τις προωθήσει. Το πρώτο βήμα είναι η χώρα να πληροί τα βασικά κριτήρια ένταξης. Αυτά καθορίστηκαν κυρίως στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 και έκτοτε αναφέρονται ως «κριτήρια της Κοπεγχάγης». Οι χώρες που επιθυμούν να συμμετάσχουν, και στην προκειμένη περίπτωση το Κόσοβο, πρέπει να διαθέτουν σταθερούς θεσμούς που εξασφαλίζουν την καλλιέργεια της δημοκρατίας, κράτος δικαίου, πρόσφορο έδαφος για τα ανθρώπινα δικαιώματα, σεβασμό και να προστατεύουν τις μειονότητες, ανάγοντάς τα σε πολιτικά κριτήρια. Επιπλέον, πρέπει να διασφαλίσουν λειτουργική οικονομία, ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών δυνάμεων των αγορών στην ΕΕ, ως οικονομικά κριτήρια και τέλος, την ικανότητα αποτελεσματικής εφαρμογής των υποχρεώσεων ένταξης, συμπεριλαμβανομένης της τήρησης των στόχων της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης. (European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, Conditions for membership)

Κεφάλαιο 3. Προβλήματα και Μεταρρυθμίσεις

3.1 Κοινωνική – Πολιτική Κατάσταση

Οι κύριες προτεραιότητες που έχει θέσει το Κόσοβο για την ανάδειξη ενός υγιούς κράτους, προκύπτουν από τα προβλήματα που εδραιώθηκαν σε αυτό από το 2000 και έπειτα. Κύριο μέλημα του Κοσόβου είναι ο σεβασμός των αρχών της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων των πολιτών μίας δημοκρατικής περιοχής.

Το μεγάλο ζήτημα και η κύρια απώλεια του Κοσόβου με τον ερχομό της νέας χιλιετίας, ήταν η απώλεια των ανθρωπίνων ζώων καθώς και οι αναπηρίες σε μεγάλο μέρος του πληθυσμού μετά τον πόλεμο. Αυτό ταλανίζει το Κόσοβο έως και σήμερα. Παράλληλα, υπήρξαν τεράστιες καταστροφές σε υλικές υποδομές ιδιοκτησίας των ανθρώπων στις περιοχές που διαδραματίστηκε ο πόλεμος. Οι καταστροφές αυτές αναφέρονται σε σπίτια, ζώα και εκτάσεις καλλιεργήσιμες. (Ντάλης, 1999, σελ. 73-74)

Μέχρι το 2008, το Κόσοβο πάσχιζε να ανοικοδομήσει κάθε τομέα προκειμένου να φτάσει στην ανεξαρτησία του και να θέσει βασικές διατάξεις που σχετιζόνταν με το κράτος. Το σύνταγμα του 2008 έθεσε νόμους που προέβλεπαν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των κοινοτήτων σύμφωνα με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα, σεβόμενο τις δημοκρατικές αρχές της επικουρικότητας και της τοπικής διακυβέρνησης. Εντός των δικαιωμάτων που επιβεβαίωσε, περιλάμβανε και τα δικαιώματα των κοινοτήτων εντός του Κοσόβου και φυσικά, των μελών τους. Επίσης, τέθηκε σαφές πλαίσιο των κρατικών θεσμών, διασαφηνίζοντας τις αρμοδιότητες και τις εξουσίες που έχει ο κάθε ένας, με σημαντικούς θεσμούς αυτούς της Συνέλευσης, του Προέδρου και της κυβέρνησης. (Radeljic, 2008, p. 10-11)

Μετά το πέρας του πολέμου, για το Κόσοβο ήταν δύσκολο να θέσει τις βάσεις χτίζοντας από την αρχή ένα ορθολογικό δικαστικό σύστημα. Με την πάροδο των ετών, και την βοήθεια του νέου συντάγματος, οριοθέτησε σιγά σιγά τις αρχές και την

δομή του δικαστικού συστήματος. Αυτό αναφέρθηκε, ότι πραγματοποιήθηκε με αργούς ρυθμούς, διότι η διαφθορά ήταν καλά παγιωμένη σε κάθε εξουσία του Κοσόβου. Συνεπώς, και το δικαστικό σύστημα δεν λειτουργούσε με διαφάνεια και ορθή κρίση. Το Κόσοβο όφειλε να οδηγήσει το δικαστικό σύστημα σε τέτοιο επίπεδο ώστε να είναι μία ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή δικαιοσύνης, κάτι που ήταν θεμελιώδες για ένα κράτος δικαίου. Άλλωστε, η οικονομική σταθερότητα και η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο στο παρελθόν όσο και το παρόν του Κοσόβου, εξαρτώνται από την σωστή απονομή δικαιοσύνης, η οποία με την σειρά της εξαρτάται από την ικανότητα του δικαστικού σώματος να εξάγει αποφάσεις ανεπηρέαστες από άλλους παράγοντες. (OSCE, 2012)

Η αρχή για την στελέχωση και την λειτουργία της δημόσιας διοίκησης έγινε τα πρώτα χρόνια μετά τον πόλεμο, μαζί με τις διαπραγματεύσεις για την ανεξαρτησία του Κοσόβου. Ο εντοπισμός των αναγκών που υπήρχαν και οι αρμοδιότητες που έπρεπε να δοθούν, βρήκαν ανταπόκριση με πρώτο βήμα την απόδοση καθηκόντων σε τοπικό επίπεδο. Παράλληλα, η έλλειψη γνώσεων για τον τομέα αυτό στεκόταν εμπόδιο στην εξέλιξη της δημόσιας διοίκησης. Για αυτό και ορίστηκε υπουργική επιτροπή και τεχνικές ομάδες για την επίβλεψη και οργάνωση της διαδικασίας. (Kosovo 2008 Report, 2008)

Το πόσο γρήγορα κινείται το Κόσοβο στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης καθορίζεται εν μέρει από την ικανότητά του να διασφαλίσει ένα αποτελεσματικό σύστημα διακυβέρνησης. Το Κόσοβο εργάζεται για την ανάπτυξη ενός ενοποιημένου συστήματος διακυβέρνησης από το τέλος του πολέμου, δημιουργώντας σε μεγάλο βαθμό την απαραίτητη νομική και θεσμική υποδομή. Κατάφερε επίσης να αναλάβει την πλειονότητα των ευθυνών από την παρουσία της διεθνούς κοινότητας και σταδιακά προχωρά στην αύξηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος διακυβέρνησής του. Αν και η πρόοδος στον τομέα ήταν εμφανής, το Κόσοβο πρέπει ακόμη να καταβάλει σημαντικές προσπάθειες για να επιτύχει το επιθυμητό επίπεδο αποτελεσματικότητας στο σύστημα διακυβέρνησής του. (Republic of Kosovo, 2020, p. 11)

Οι κυβερνήσεις στο Κόσοβο, το τελευταίο έτος, αλλάζουν συχνά και σε συνδυασμό με την πανδημία του Covid-19, δεν έχουν βρει γόνιμο έδαφος για την υλοποίηση νέων πολιτικών. Η κάθε κυβέρνηση που εκλέγεται έχει να αντιμετωπίσει πληθώρα

ζητημάτων που κυνηγούν το Κόσοβο τα τελευταία 20 χρόνια μέχρι και σήμερα. Πιο συγκεκριμένα, οι εκλογικές αναμετρήσεις δεν χαίρουν άκρας διαφάνειας και υπάρχει η θεωρία ότι πραγματοποιούνται νοθείες και η διαδικασία καταμέτρησης των ψήφων εμφάνισε μελανά σημεία. Ο κυβερνών συνασπισμός, που προέκυψε από αυτές τις εκλογές κατέρρευσε ύστερα από ψηφοφορία μη εμπιστοσύνης, σε διάστημα λιγότερο των δύο μηνών μετά την ανάληψη της εξουσίας του, οδηγώντας σε πολιτική κρίση. Η συνέλευση συνέχισε να λειτουργεί κατά τη διάρκεια της πανδημικής κρίσης, αν και με μειωμένο τρόπο. Δύο τοπικές εκλογές αναβλήθηκαν λόγω της πανδημίας. Λόγω του ασταθούς πολιτικού πλαισίου και της αναγκαίας εστίασης στην αντιμετώπιση της πανδημίας, υπήρξε συνολικά περιορισμένη πρόοδος στις μεταρρυθμίσεις που σχετίζονται με την ΕΕ. Τα επαναλαμβανόμενα προβλήματα του συστήματος με την εκλογική διαδικασία, τα οποία εντοπίστηκαν ήδη από αποστολές παρακολούθησης εκλογών της ΕΕ το 2014, το 2017 και το 2019, πρέπει να αντιμετωπιστούν από τη Συνέλευση και άλλα θεσμικά όργανα. (Kosovo 2020 Report, 2020)

Η δημόσια διοίκηση, ναί μεν έχει υποστεί έναν κύκλο μεταρρυθμίσεων αλλά απαιτούνται σοβαρές προσπάθειες για την αντιμετώπιση της πολιτικής επιρροής στην πρόσληψη ανώτερων δημοσίων υπαλλήλων. Αυτή η διαδικασία απαιτούσε μια σειρά διοικητικών δράσεων, κανόνων και σύνταξης στρατηγικού σχεδίου για την επίτευξη ορισμένων στόχων. Λόγω της σύγκρουσης στο Κόσοβο στα τέλη του 1999, η δημόσια διοίκηση αντιμετώπισε πολλά προβλήματα. Το κοινό χαρακτηριστικό του συστήματος διακυβέρνησης και διαχείρισης του δημόσιου τομέα ήταν η απαίτηση να μετατραπεί το προηγούμενο μοντέλο διοίκησης σε ένα σύγχρονο μοντέλο διοίκησης. Αρχικά, υπήρχε έλλειψη αποτελεσματικής θεσμικής ικανότητας για τη διαμόρφωση, τον συντονισμό και την αξιολόγηση στρατηγικών πολιτικών δημοσίων υπηρεσιών στο Κόσοβο. Ως εκ τούτου, ο επαγγελματισμός των δημοσίων υπαλλήλων θεωρήθηκε προτεραιότητα στις μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησης. (Krasniqi, Tahiri, Kolloni, 2020, p. 101-102)

Η εμπλοκή του Κοσόβου σε ζητήματα όπως τα εγκλήματα πολέμου, το οργανωμένο έγκλημα ή οι υποθέσεις διαφθοράς υψηλού επιπέδου, έχουν δυσχεράνει σε τεράστιο βαθμό την λειτουργία και την αποτελεσματικότητα του δικαστικού συστήματος. Ωστόσο, οι υποθέσεις αυτές είναι γνωστό ότι εκδικάζονται από διεθνείς δικαστές και εισαγγελείς. Παρόλο που αυτές οι ομάδες είναι μικτές και οι τοπικοί δικαστές συμμετέχουν ως μέλη της επιτροπής, δεν είχαν ακόμη την ευκαιρία να ασχοληθούν

μεμονωμένα με αυτές τις υποθέσεις. Μια άλλη ανησυχία είναι ότι παρόλο που οι τοπικοί δικαστές ήταν μειοψηφία σε ομάδες με διεθνείς δικαστές, υπέστησαν εξωτερική πίεση και απειλές. Επομένως, το Δικαστικό Συμβούλιο και τα αντίστοιχα θεσμικά όργανα πρέπει να αναπτύξουν μια στρατηγική για την παροχή ασφαλούς περιβάλλοντος για τους δικαστές και τις οικογένειές τους, κατάλληλη αμοιβή, ίση με τις ευθύνες της εργασίας καθώς και απαραίτητες εκπαιδεύσεις για να ανταπεξέρχονται στις δύσκολες αυτές υποθέσεις. (UNDP, 2019, p. 24-25)\

Το Κόσοβο, όντας χώρα των Δυτικών Βαλκανίων, βρίσκεται σε ένα σταυροδρόμι εμπορικών σχέσεων μεταξύ Ασίας και Ευρώπης. Η Βαλκανική Χερσόνησος είναι αυτή που εκτελεί χρέη διαμεσολαβητή αναφορικά με ότι προέρχεται από την Τουρκία και επιθυμεί να καταλήξει στην Ευρώπη. Το οργανωμένο έγκλημα στα Βαλκάνια είναι αρκετά διαδεδομένο και το Κόσοβο είναι μία χώρα στην οποία ακμάζει σε όλες του τις μορφές. Πέραν όμως της διακίνησης ουσιών, εντός του Κοσόβου, η διαφθορά έχει επεκταθεί και παγιωθεί στην καθημερινότητα των Κοσοβάρων. Πολλά μέλη που κατέχουν διοικητικές θέσεις εντός των κομμάτων που κυβερνούν, όπως επίσης και προηγούμενα μέλη του Απελευθερωτικού Στρατού του Κοσόβου, πολλά από τα οποία έφτασαν να κατέχουν διοικητικές θέσεις μέσα στο πρόσφατα δημιουργημένο Σώμα Προστασίας του Κοσόβου¹ (KPC), φαίνεται να εμπλέκονται σε αρκετά σκάνδαλα οργανωμένου εγκλήματος όπως η διακίνηση ναρκωτικών από την χώρα τους σε άλλα κράτη και το trafficking. (Tarantini, 2016)

3.2 Οικονομική Κατάσταση

Το Κόσοβο, μετά τον πόλεμο, εισήλθε σε μία δεκαετία γεμάτη προκλήσεις. Κλήθηκε να σταθεί ως μία οντότητα στην περιοχή των Βαλκανίων, με μία οικονομία που είχε καυτηριαστεί από τον πόλεμο του 1999. Αφενός είχε να εργαστεί πάνω σε ένα πολύ δύσκολο έργο, ανοικοδομώντας την οικονομία του, αφετέρου το 2000 και 2001 υπήρξε σχετική ανάκαμψη, ως αποτέλεσμα της μεταπολεμικής ανοικοδόμησης και της εξωτερικής βοήθειας. Το ΑΕΠ, σημείωσε σχετική αύξηση τα έτη 2000-2001, ενώ έπειτα παρατηρήθηκε μείωση. Από το 2003 κι ύστερα, με αργά βήματα σημείωνε

---

¹ Το Σώμα Προστασίας του Κοσόβου είναι ένα ένοπλο σώμα ασφαλείας, το οποίο έχει ως αρμοδιότητα την διεξαγωγή επιχειρήσεων που αφορούν την αντιμετώπιση και διαχείριση κρίσεων στο Κόσοβο και κατ' επέκταση την εφαρμογή πολιτικής προστασίας

ανοδική πορεία, που άγγιζε κατά μέσο όρο πάνω από 5% ετησίως. (International Monetary Fund, 2012)

Από το 1999, η οικονομία του Κοσόβου προσπάθησε να σημειώσει ανάκαμψη η οποία πραγματοποιήθηκε στους τομείς του εμπορίου, του λιανικού εμπορίου και των κατασκευών, με αργούς ρυθμούς. Ο ιδιωτικός τομέας που αναδύθηκε από το 1999 είναι κυρίως μικρής κλίμακας ενώ ο βιομηχανικός τομέας παρέμεινε αδύναμος. Η οικονομία και οι πηγές ανάπτυξής της, ήταν συνεπώς πιο προσανατολισμένες στη ζήτηση από την παραγωγή, όπως φάνηκε από τον ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο το 2011 είχε έλλειμμα κατά περίπου 20% του ΑΕΠ. Κατά συνέπεια, το Κόσοβο είχε εναποθέσει τις ελπίδες του σε μεγάλο βαθμό στα εμβάσματα από τη διασπορά, η πλειονότητα των οποίων ήταν από τη Γερμανία και την Ελβετία. Τα κρατικά έσοδα εξαρτώνται επίσης από τη ζήτηση και όχι από την παραγωγή. (Ahmeti, Reci, 2011, p. 2-3)

Η κατάσταση στην αγορά εργασίας ήταν άκρως δύσκολη, με την ανεργία να επικρατεί με πάνω από 40%, κάτι που αποτελούσε πρόκληση για την οικονομία σε ένα μεταβατικό στάδιο της χώρας, που ήταν η ανεξαρτητοποίησή του το 2008. Το γεγονός αυτό, ώθησε μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού των ανέργων να αναζητήσουν εργασία σε άλλες χώρες. Παράλληλα, η οικονομική κρίση που ξέσπασε αντικατοπτριζόταν περισσότερο στην μείωση των ξένων επενδύσεων και στο γεγονός ότι οι εμπορικές τράπεζες δεν ενέκριναν τα δάνεια. Ο ιδιωτικός τομέας κυριαρχούσε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 2000, αποτελώντας το 80% περίπου της συνολικής απασχόλησης και κατανάλωσης στο Κόσοβο. Αυτό φάνηκε από τον ρυθμό αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης που από 11,4% το 2007 αυξήθηκε στο 15,1% το 2008. Παρόλη όμως την κρίση, η οικονομία του Κοσόβου σημείωσε αύξηση, κρίνοντας από το ΑΕΠ, τα κρίσιμα έτη μετά την ανεξαρτητοποίησή του. Αυτό οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης και των δημόσιων επενδύσεων. (Ahmeti, Reci, 2011, p. 4)

Η δεύτερη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα για το Κόσοβο χαρακτηρίστηκε από πληθώρα οικονομικών προβλημάτων. Το Κόσοβο δεν κατάφερε να επιτύχει την μετάβαση στην Δημοκρατία χωρίς να επηρεαστεί ο οικονομικός τομέας. Αυτό μάλιστα φαίνεται από τις μεγάλες μειώσεις που έχει το ΑΕΠ στο Κόσοβο συγκριτικά με τα άλλα κράτη της Ευρώπης. Τα μεγάλα ποσοστά ανεργίας και η φτώχεια που επικρατεί για πολλά χρόνια

στο Κόσοβο, έχουν απομακρύνει ξένους επενδυτές. Παράλληλα, η διαφθορά και η αστάθεια στις κυβερνήσεις έκαναν αυτό το έργο ακόμη δυσκολότερο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν γίνονται επενδύσεις στο Κόσοβο. Για να αντισταθμίσουν την άσχημη οικονομική κατάσταση που επικρατούσε, προχώρησαν σε αξιοσημείωτες προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις που σταδιακά θα βοηθήσουν να ανακάμψει η οικονομία και το κατά κεφαλήν εισόδημα, δημιουργώντας συνθήκες περισσότερο ευνοϊκές για να ανθίσει το εμπόριο προκειμένου να εισέλθει το Κόσοβο πιο ανταγωνιστικά στις αγορές.

Εικόνα 3.1

ΑΕΠ Κοσόβου, 2016 – 2019

Πηγή: TRADINGECONOMICS.COM / Statistical Office of Kosovo

Το 2017, η ανεργία στο Κόσοβο είχε ξεπεράσει το 40% και ο μηνιαίος μισθός ήταν στα 350 ευρώ. Αναφορικά με την ανεργία, βάσει στοιχείων, το 2020 το ποσοστό υπολογίστηκε στο 25%, και αυτό χαρακτηρίζεται ως θετικό. (Kosovo Unemployment Rate, 2020) Ωστόσο, η πολιτική αστάθεια και τα ποσοστά διαφθοράς, από τα υψηλότερα μεταξύ πολλών κρατών, δεν επιτρέπουν στην οικονομία να ανακάμψει σε επίπεδο που να εκτιμηθεί θετικά από την ΕΕ. Η παραοικονομία ακμάζει λόγω των χρημάτων που προέρχονται από παράνομους πόρους, όπως τα ναρκωτικά, η εμπορία ανθρώπων και τα όπλα, με συνέπεια η οικονομία να μην είναι ικανή να αναπτυχθεί. Τα παράνομα αυτά έσοδα είναι ανέφικτο να υπολογιστούν, να καταγραφθούν και να φορολογηθούν, με αποτέλεσμα την ύπαρξη υψηλών επιτοκίων και την μείωση των επενδύσεων από τις γειτονικές και μη χώρες. Αυτό επηρεάζει όλο τον πληθυσμό του

Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Κοσόβου, μιλώντας και για τις άλλες εθνότητες εντός του, θέτοντας εμπόδια και δυσκολίες στο να ενταχθεί και να ανελιχθεί όποιος επιθυμεί στην οικονομική ζωή του Κοσόβου.

3.3 Η μεταρρυθμιστική διάθεση του Κοσόβου

Το Κόσοβο, αναμφίβολα, τα τελευταία δώδεκα χρόνια, έχοντας λάβει την απαραίτητη βοήθεια από θεσμούς όπως η ΕΕ, διαβαίνει μία μεταρρυθμιστική περίοδο, προσπαθώντας να αναβαθμίσει τους τομείς που απαρτίζουν το κράτος του εξαλείφοντας τα μελανά σημεία, που στέκονται ακόμα και το 2020 εμπόδια στην ανάπτυξή του. Αξίζει να αναφερθεί, πως το 2018, όπου αξιολογήθηκαν οι προοπτικές ένταξης του Κοσόβου από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ο εισηγητής του ΕΚ για το Κόσοβο Igor Šoltes, δήλωσε πως είναι σημαντικό να παραμείνει στην πορεία της ένταξης. Από την άλλη πλευρά, είναι σημαντικό για το Κόσοβο να του αναγνωριστεί από την ΕΕ ότι έχει εκπληρώσει τα απαραίτητα κριτήρια για την ελευθέρωση των θεωρήσεων εισόδου την οποία η ΕΕ οφείλει να σεβαστεί. Το Κόσοβο από την πλευρά του, θα πρέπει να συνεχίσει να εφαρμόζει τις μεταρρυθμίσεις του οι οποίες πρέπει να υλοποιηθούν ολοκληρωτικά. (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Δελτία Τύπου, Σύνοδος Ολομέλειας)

Όσον αφορά τα πολιτικά κριτήρια, το Κόσοβο κατάφερε να διοργανώσει αξιόπιστες και σχετικά καλά διοικούμενες εκλογές. Ωστόσο, η διαδικασία καταμέτρησης χαρακτηρίστηκε από παρατυπίες, καθώς υπήρχε ανησυχητική πίεση στους ψηφοφόρους των Σερβικών δήμων. Ενώ οι εκλογές αποτελούν σημαντικό στοιχείο της δημοκρατίας, οι ελεύθερες και δίκαιες εκλογές του Οκτωβρίου 2019 δεν επέφεραν απαραίτητα ουσιαστικές αλλαγές στον συνολικό δημοκρατικό μετασχηματισμό της χώρας. Επιπλέον, δεν κατάφερε να καταστήσει τη Συνέλευση πιο λειτουργική καθώς το έργο της διακόπτεται από τη συχνή έλλειψη απαρτίας που αντικατοπτρίζει την τρέχουσα πολιτική κρίση και την πόλωση της πολιτικής ελίτ. Η περιορισμένη πρόοδος φαίνεται κυρίως στα χαρτιά όπου πιθανότατα τοποθετείται εκεί για να δικαιολογήσει την παρουσία της ΕΕ στην περιοχή, με την EULEX να υπάρχει στοχεύοντας στη βελτίωση του δικαστικού συστήματος. (Emini, 2020)

Υπάρχει κάποιο επίπεδο προετοιμασίας στον τομέα της μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης. Έχει σημειωθεί μία μικρή πρόοδος στην αύξηση της διαφάνειας

στη δημόσια διοίκηση και στις διαδικασίες δημοσίων συμβάσεων. Η εφαρμογή της δέσμης τριών νόμων για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης που εγκρίθηκαν τον Φεβρουάριο του 2019, καθυστέρησε εξαιτίας της πολιτικής κατάστασης και του αιτήματος για συνταγματική αναθεώρηση του νόμου για τους μισθούς και του νόμου περί δημοσίων υπαλλήλων. Στις 30 Ιουνίου 2020, το Συνταγματικό Δικαστήριο κήρυξε το νόμο περί μισθών αντισυνταγματικό στο σύνολό του αποφασίζοντας ότι ο νόμος περί δημοσίων υπαλλήλων πρέπει να τροποποιηθεί για να τεθεί πλήρως σε ισχύ. Ο νόμος για την οργάνωση και τη λειτουργία της κρατικής διοίκησης ισχύει πλήρως και η εφαρμογή του πρέπει να συνεχιστεί. (Krasniqi, Tahiri, Kolloni, 2020, p. 2-4)

Το δικαστικό σύστημα του Κοσόβου βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο προετοιμασίας. Ελάχιστη πρόοδος επιτεύχθηκε με τη μερική εφαρμογή της νομοθεσίας η οποία σχετίζεται αφενός με το κράτος δικαίου, συμπεριλαμβανομένου του νόμου για την πειθαρχική ευθύνη των δικαστών και των εισαγγελέων και του νόμου για τη διαμεσολάβηση, και αφετέρου με την πρόοδο της ανάπτυξης ενός ηλεκτρονικού συστήματος διαχείρισης υποθέσεων και του κεντρικού μητρώου ποινικών μητρώων. Το δικαστικό σώμα είναι ακόμη ευάλωτο σε αδικαιολόγητη πολιτική επιρροή. Η συνεχιζόμενη λειτουργική αναθεώρηση του τομέα του κράτους δικαίου έχει παράσχει μια υγιή βάση για τη μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό διαφόρων πτυχών του δικαστικού σώματος. (Kosovo 2020 Report, 2020)

Το νομικό πλαίσιο εγγυάται την προστασία των ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Ωστόσο, η εφαρμογή της νομοθεσίας και των στρατηγικών για τα ανθρώπινα δικαιώματα συχνά υπονομεύεται από ανεπαρκείς οικονομικούς και άλλους πόρους, περιορισμένη πολιτική προτεραιότητα και έλλειψη συντονισμού. Παραμένει δηλαδή η μεγάλη εξάρτηση από ξένους δωρητές. Είναι φανερό, πως πρέπει να γίνουν μεγαλύτερα βήματα για να διασφαλιστούν αποτελεσματικά τα δικαιώματα των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες, να διασφαλιστεί στην πράξη η ισότητα των φύλων και να προωθηθεί η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Κόσοβο έχει κάποιο επίπεδο προετοιμασίας σχετικά με την ελευθερία της έκφρασης, το οποίο κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα, καθώς έχει ένα πλουραλιστικό και ζωντανό περιβάλλον. (Kosovo 2020 Report, 2020)

3.4 Οι σχέσεις του Κοσόβου με την Σερβία

Το βασικότερο ζήτημα που υφίσταται στην ενταξιακή πορεία του Κοσόβου στην ΕΕ είναι οι σχέσεις του με τη Σερβία. Η Ευρωπαϊκή Ένωση θεωρεί εξαιρετικά χρήσιμη και ωφέλιμη την ανάπτυξη διμερών σχέσεων μεταξύ του Κοσόβου και της Σερβίας. Κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία ενός δημοκρατικού τόξου μεταξύ των κρατών αυτών, που θα αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για μια γόνιμη περιφερειακή συνεργασία και ελεύθερη οικονομία. Η ΕΕ επιθυμεί τις διμερείς αυτές σχέσεις μεταξύ Κοσόβου και Σερβίας για να διευκολύνει την αντιμετώπιση προβλημάτων για την κάθε χώρα. Η διμερής αυτή προσέγγιση υλοποιείται ανάλογα με τις ανάγκες κάθε χώρας καθώς και με το σχέδιο τους για ένταξη να συγκεκριμενοποιείται έχοντας βάση. Έτσι, η ΕΕ εκτιμά την περιφερειακή συνεργασία και προχωρά στην εφαρμογή της διεύρυνσής της. (Russell, 2019, p. 1)

Τον Απρίλιο του 2013, στις Βρυξέλλες, έγινε μια συμφωνία πολύ σημαντική για το Κόσοβο και την Σερβία η οποία βρήκε θετική ανταπόκριση από την ΕΕ. Η συμφωνία αυτή αφορούσε την διευθέτηση της εθνοτικής διαίρεσης του Κοσόβου, καθώς και το ξεκίνημα των διαδικασιών για την ένταξη της Σερβίας στην Ένωση. Αργότερα, την ίδια χρόνια, η επόμενη συμφωνία αφορούσε την κατοχύρωση δικαιωμάτων στους κατοίκους του βόρειου Κοσόβου σερβικής καταγωγής. (Barlovac, 2013) Επίσης, υπήρξε συμφωνία για την ενέργεια. (Andric, 2013) Η περιφερειακή συνεργασία είχε θέσει τις βάσεις της ως ένα από τα βασικά στοιχεία της ΔΣΣ. Η συνεργασία του Κοσόβου με την Σερβία επιπροσθέτως είναι άκρως απαραίτητη για την προσπάθεια που γινόταν για την επιστροφή των προσφύγων στις περιοχές αυτές.

Το κύριο κίνητρο που μπορεί να προσφέρει η ΕΕ στις δύο πλευρές για να συνεχίσουν καλές σχέσεις γειτονίας είναι η προοπτική ενδεχόμενης ένταξης στην ΕΕ. Η ΕΕ έχει συνδέσει την ένταξη της Σερβίας από την επίλυση του ζητήματος του Κοσόβου. Το διαπραγματευτικό πλαίσιο του Ιανουαρίου 2014 για τη Σερβία δηλώνει ρητά ότι οι δύο πλευρές πρέπει να υπογράψουν μια νομικά δεσμευτική συμφωνία που θα επιτρέπει τη «συνολική εξομάλυνση των σχέσεων» έως το τέλος της ενταξιακής διαδικασίας. Το ίδιο έγγραφο ορίζει επίσης ότι η ΕΕ μπορεί να αποφασίσει να μην ανοίξει νέα κεφάλαια διαπραγμάτευσης εάν η Σερβία δεν εφαρμόσει τις συμφωνίες της με την Πρίστινα. Αντίθετα, η ΕΕ μπορεί να ανταμείψει και τις δύο χώρες για την πρόοδο προς την ομαλοποίηση, όπως έκανε το 2015, υπογράφοντας συμφωνία

σταθεροποίησης και σύνδεσης (ΣΣΣ) με το Κόσοβο και ξεκινώντας ενταξιακές διαπραγματεύσεις με τη Σερβία. Το γεγονός ότι η πρόοδος έχει σταματήσει παρά αυτά τα κίνητρα υποδηλώνει ότι οι εγχώριες πολιτικές πιέσεις υπερτερούν της προοπτικής μελλοντικής προσχώρησης στην ΕΕ. Το 2018, μόλις το 29% των Σέρβων δήλωσαν υπέρ της ένταξης στην ΕΕ, λιγότερο από οποιαδήποτε άλλη χώρα των Δυτικών Βαλκανίων. Ταυτόχρονα, το 81% των Σέρβων αντιτίθεται στην αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου, ακόμη και με αντάλλαγμα την ταχύτερη ένταξη στην ΕΕ. Μόλις το 21% υποστηρίζει μια συμφωνία με την Πρίστινα. Δημοσκοπήσεις από το 2018 δείχνουν ότι οι Κοσοβάροι υποστηρίζουν ιδιαίτερα την ένταξη στην ΕΕ (84%), αλλά υπάρχει λιγότερος ενθουσιασμός για διάλογο με τη Σερβία. Το 52% και το 77% αντίστοιχα των Κοσοβάρων Αλβανών και Σέρβων είναι δύσπιστοι ως προς το ότι ο διάλογος με τη Σερβία θα μπορούσε να ωφελήσει τη ζωή τους με το 52% του πληθυσμού της χώρας να τάσσεται υπέρ της αναστολής των συνομιλιών με το Βελιγράδι, ανεξάρτητα από τις διεθνείς συνέπειες. (Russell, 2019, p. 2-3)

Λαμβάνοντας υπόψη το αδιέξοδο που προέκυψε από την άρνηση της Σερβίας να αναγνωρίσει το Κόσοβο, οι διαπραγματεύσεις με διευκόλυνση της ΕΕ επικεντρώθηκαν κυρίως σε τεχνικές ρυθμίσεις για τις καθημερινές σχέσεις μεταξύ των δύο πλευρών. Σε αριθμητικούς όρους, σημειώθηκε σημαντική πρόοδος, με συνολικά 33 συμφωνίες. Ωστόσο, η εφαρμογή πολλών από αυτές ήταν αργή και ατελής, δημιουργώντας πρακτικά προβλήματα σε ένα ευρύ φάσμα τομέων. Οι συμφωνίες αυτές αφορούν το εμπόριο, τις τηλεπικοινωνίες, την περιφερειακή εκπροσώπηση και συνεργασία και την ενέργεια. Ένα άλλο ζήτημα που πρέπει να διευθετηθεί είναι ο διχασμός του Κοσόβου ανάμεσα στους Αλβανούς και τους Σέρβους. Σημειώνεται επίσης αργή πρόοδος όσον αφορά την ένταξη των Σέρβων του Κοσόβου σε κυβερνητικούς του φορείς. (Russell, 2019, p. 4-5)

3.5 Μη αναγνώριση της ανεξαρτησίας του Κοσόβου

Εδώ, θα πρέπει να σημειωθεί πως στη διεκυστίνδα ανάμεσα στο Κόσοβο και τη Σερβία για την ένταξη αμφοτέρων στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σημαντικό ρόλο παίζει το γεγονός πως εξακολουθούν να μην αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία του Κοσόβου 5 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η Ελλάδα, η Κύπρος, η Ρουμανία, η Σλοβακία

και η Ισπανία. Οι λόγοι μη αναγνώρισης του Κοσόβου είναι κυρίως δύο ανάμεσα στα κράτη αυτά.

Ο πρώτος λόγος δεν αφορά άμεσα τη Σερβία και το Κόσοβο, αλλά την εν γένει κατάσταση τους, δηλαδή την περίπτωση που μια εθνοτική μειονότητα προσπαθεί να ανεξαρτητοποιηθεί χωρικά από το κράτος στο οποίο βρίσκεται. Αυτός είναι ο κύριος λόγος που η Ισπανία και σε μεγάλο μέρος η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Κύπρος δεν αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία του Κοσόβου. Η Ισπανία αποτελεί εν πολλοίς ένα μωσαϊκό εθνοτήτων, με την Καταλονία να αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της οικονομικής και εδαφικής της οντότητας, στο οποίο υφίστανται διαρκείς αποσχιστικές τάσεις. Η αναγνώριση ενός κράτους όπως το Κόσοβο από την Ισπανία, θα πυροδοτούσε και πάλι τις συζητήσεις για την ανεξαρτητοποίηση της Καταλονίας (Sarría & Demjaha, 2019). Από την άλλη, η Ρουμανία έχει τα δικά της προβλήματα με μια ισχυρή Ουγγρική μειονότητα που θα μπορούσε να εμφανίσει ισχυρές αποσχιστικές τάσεις ύστερα από μια τυχόν αναγνώριση του Κοσόβου (Chiriac, 2015), όπως και η Σλοβακία με τη δική της ουγγρική μειονότητα (Cox, 2007). Τέλος, η Κύπρος, όντας η μόνη χώρα μέλος της ΕΕ με εδάφη της υπό κατάληψη, δεν θα επιθυμούσε σε καμία περίπτωση να υποστηρίξει αποσχιστικές ενέργειες εντός Ευρωπαϊκών εδαφών, αφού υπάρχουν διεθνώς κύκλοι που συνδέουν το ζήτημα του Κοσόβου με τα κατεχόμενα της Κύπρου (Yenigun, 2011).

Ο δεύτερος λόγος, που αφορά κυρίως την Ελλάδα, έχει να κάνει με τις σχέσεις της χώρας με τη Σερβία, αλλά και με άλλες χώρες οι οποίες θεωρούνται διαχρονικοί σύμμαχοι οι οποίοι αντιμετωπίζουν παρόμοιες καταστάσεις, όπως η Κύπρος. Αν αναλυθεί η περίπτωση της Ελλάδας στο πεδίο των μειονοτήτων, τότε βρίσκεται ανάμεσα σε συμπληγάδες πέτρες: Από τη μία υπάρχουν κύκλοι στην Θράκη που προσπαθούν να εκμεταλλευτούν τη μουσουλμανική μειονότητα για την ανάδειξη εθνικιστικών «παθών», παρουσιάζοντας τους Έλληνες μουσουλμάνους ως Τουρκικής εθνικότητας. Από την άλλη υπάρχει το σαφές ζήτημα των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου, οι οποίοι σε γενικές γραμμές υπόκεινται σε κατασταλτικά μέτρα όχι πολύ διαφορετικά από αυτά που εφάρμοζαν οι Σέρβοι στους Αλβανούς του Κοσόβου. Ουσιαστικά, ό,τι είναι το Κόσοβο ανάμεσα στην Αλβανία και την Σερβία, θα μπορούσε να είναι η Βόρειος Ήπειρος ανάμεσα στην Ελλάδα και την Αλβανία.

Συμπεράσματα

Στις 17 Φεβρουαρίου 2008, το Κόσοβο κήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία του από την Σερβία. Παρότι υπάρχουν κράτη-μέλη της Ένωσης που δεν αναγνωρίζουν το Κόσοβο, η ΕΕ συνεχίζει να βλέπει στο Κόσοβο την ευρωπαϊκή του προοπτική. Ωστόσο, το Κόσοβο παραμένει ακόμα μακριά από αυτόν τον στόχο καθώς και από την εκπλήρωση βασικών κριτηρίων που είναι απαραίτητα για την προσχώρησή του. Σίγουρα, ακόμα κι αν εκπληρώσει επαρκώς τους στόχους που του έχουν τεθεί, αν τα πέντε κράτη μέλη της ΕΕ δεν το αναγνωρίσουν, τότε αναμφίβολα δεν μπορεί να εισέλθει στην Ένωση.

Οικονομικά, είναι γνωστό ότι αποτελεί μία από τις φτωχότερες χώρες των Βαλκανίων και της Ευρώπης. Οφείλει να σημειώσει περισσότερη πρόοδο στην ίδρυση και την παγίωση του κράτους δικαίου. Ταυτοχρόνως, πρέπει να αντιμετωπίσει την διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα σε μεγάλο βαθμό ώστε να παρουσιάσει στην Ευρώπη αποτελέσματα που θα ευνοήσουν την ευρωπαϊκή του προοπτική. Η δημόσια διοίκηση πρέπει να αναβαθμιστεί, να ανεξαρτητοποιηθεί και να αποκτήσει διαφάνεια και αντικειμενικότητα.

Το Κόσοβο προσπαθεί να οδηγηθεί ορθά σε μία διαδικασία εξευρωπαϊσμού, ακολουθώντας την ευρωπαϊκή νοοτροπία, που θα αποτελέσει την βάση για την επίτευξη των στόχων της ΕΕ. Πολλές από τις πρακτικές της ΕΕ στο Κόσοβο αποσκοπούν στο να βελτιστοποιήσουν και να ενισχύσουν την δημοκρατία και την σταθερότητα των θεσμών, δημιουργώντας σταδιακά ένα υγιές κοινωνικό και πολιτικό σύστημα που θα εξελίξει το επίπεδο της ζωής των πολιτών του Κοσόβου, παρέχοντας

ανθρώπινα δικαιώματα, ένα σύγχρονο νομικό σύστημα και σεβασμό και ασφάλεια στις μειονότητες.

Η προσπάθεια διατήρησης ενός νεοσύστατου κράτους, όπως είναι το Κόσοβο, μαζί με όσα έχουν επιτευχθεί κατά την διάρκεια των ετών, αποτελούν μία απαιτητική διαδικασία. Η διαδικασία αυτή είναι εξαιρετικά ωφέλιμη για το κράτος αυτό αλλά παράλληλα παρουσιάζει ποικίλες δυσκολίες που είναι σχεδόν ακατόρθωτο να απαλλαγούν από αυτές, αλλά μόνο να τις ξεπεράσουν. Από την πλευρά της, η ΕΕ με την διαδικασία ολοκλήρωσης που ακολουθεί, συστήνεται ως όλο και πιο περίπλοκη και αυστηρή στο Κόσοβο, καθώς ανεβάζει τον πήχη για την χώρα που επιθυμεί μακροπρόθεσμα να ενταχθεί σε αυτήν. Όπως ήδη έχει γίνει αντιληπτό αυτά τα χρόνια, η διαδικασία αυτή είναι ευνοϊκή τόσο για το Κόσοβο όσο και για την ίδια την Ένωση και τα κράτη-μέλη της.

Η Ένωση ακολουθεί μία διαδικασία ως βασικό εργαλείο για την ένταξη του Κοσόβου και γενικά των Δυτικών Βαλκανίων στην οικογένειά της. Η διαδικασία αυτή επιδιώκει ως αποτέλεσμα την σταθερότητα στο Κόσοβο αλλά και την ευρύτερη περιοχή, μέσω της συνεργασίας και των σχέσεων καλής γειτονίας μεταξύ του Κοσόβου και των γειτονικών κρατών του. Κύριο μέλημα της Ένωσης είναι το Κόσοβο να ξεπεράσει τις διαφορές του με την Σερβία και να επέλθει σε ένα υψηλό επίπεδο συνεργασίας. Η ΕΕ έχει σταθεί στο πλευρό του Κοσόβου για πολλά έτη και έχει προσφέρει σπουδαία βοήθεια τόσο σε αυτό όσο και σε άλλες χώρες των Βαλκανίων. Τα κριτήρια που πρέπει το Κόσοβο να ικανοποιήσει για την ένταξή του επιτυγχάνονται χρόνο με τον χρόνο, σύμφωνα με τις ετήσιες εκθέσεις της Επιτροπής, μέσω πληθώρας μεταρρυθμίσεων σε κάθε τομέα του Κοσόβου.

Η συγκεκριμένη έρευνα εξέτασε τις προοπτικές για τη μετατροπή του Κοσόβου από μια μετα-κομμουνιστική χώρα σε έναν υποψήφιο για ένταξη κράτος στην ΕΕ. Το Κόσοβο ήδη ακολουθεί τα βήματα και ικανοποιεί τα κριτήρια μιας τεράστιας ατζέντας για την ευρωπαϊκή προοπτική του. Η διαδικασία της ένταξής του στην ΕΕ συνίσταται στη σταθεροποίηση, τη περιφερειακή συνεργασία και την ανάπτυξη της οικονομίας. Οι κανόνες και οι αρχές που διέπουν τη χάραξη πολιτικής στο Κόσοβο πρέπει σταδιακά να μετατραπούν. Τα επόμενα χρόνια, οι συνεισφορές θεσμικών οργάνων και φορέων διαφόρων ειδών στην ανάπτυξη, προώθηση και εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ στο Κόσοβο θα είναι πολύ σημαντικές. Τα θεσμικά όργανα που

προωθούν τη χάραξη πολιτικής και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πρέπει να αναδιαμορφωθούν και να εφαρμόσουν νέες προσεγγίσεις.

Στο ερώτημα της έρευνας αυτής, για το αν το Κόσοβο μπορεί άμεσα να προχωρήσει την ενταξιακή του πορεία στην ΕΕ, η απάντηση δεν δύναται να είναι θετική. Στο εγγύς μέλλον, εξαλείφοντας τα μελανά σημεία, κερδίζοντας τον αγώνα κατά της διαφθοράς και εφαρμόζοντας εφικτές μεταρρυθμίσεις, θα καταφέρει να αξιολογηθεί θετικά. Αυτό θα του δώσει το έναυσμα να φέρει εις πέρας κάθε προσδοκία της ΕΕ και να καταφέρει να σιγουρέψει την ευρωπαϊκή προοπτική του, όπως και η Σερβία έχει ήδη προχωρήσει σε αυτό. Ο δρόμος που πρέπει να διανύσει είναι μεγάλος και πολύπλευρος. Η ολική αναδιαμόρφωση του εσωτερικού του κράτους αυτού και η παράλληλη καλλιέργεια των σχέσεων με τα άλλα κράτη της ΕΕ, είναι μία διαδικασία εξαιρετικά χρονοβόρα. Ο στόχος του Κοσόβου θα πρέπει να μείνει αναλλοίωτος και η δεκαετία που ήδη ξεδιπλώνεται θα φέρει πολλές αλλαγές.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Ντάλης, Σ. (1999) *Η Κρίση στο Κόσσοβο, η Ελλάδα, η Διεθνής Κοινότητα και τα ΜΜΕ*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Chomsky, N. (2001) *Ο νέος στρατιωτικός ανθρωπισμός, Μαθήματα από το Κοσσυφοπέδιο*, Εκδόσεις SCRIPTA, Αθήνα

Διαδικτυακοί Τόποι

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2018) Το ΕΚ αξιολογεί τις προοπτικές ένταξης για Σερβία και Κόσοβο, Δελτίο Τύπου, Σύνοδος Ολομέλειας, 29 Νοεμβρίου 2018, Διαθέσιμο: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/press-room/20181120IPR19548/to-ek-axiologe-i-tis-prooptikes-entaxis-gia-servia-kai-kosovo>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2020) Διεύρυνση της ΕΕ, Διαθέσιμο: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/enlargement/>

Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2019) Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με τη διεύρυνση και τη διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης, 18 Ιουνίου 2019, Διαθέσιμο: <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/06/18/council-conclusions-on-enlargement-and-stabilisation-and-association-process/>

Ahmeti, S., Reci, A. (2011) Developments in Kosovo's economy analysed on a macroeconomic point of view, ILIRIA International Review, December 2011 [online] Available at: https://www.researchgate.net/publication/288181656_Developments_in_Kosovo%27s_economy_analised_on_a_macroeconomic_point_of_view

Andric, G. (2013) Belgrade, Pristina Strike Telecoms and Energy Deals, Balkan Insight [online] Available at: <https://balkaninsight.com/2013/09/09/belgrade-pristina-strike-deals-on-electricity-and-telecommunication/>

Arbatov, A. G. (2000) The Kosovo Crisis: The End of the Post-Cold War Era, The Atlantic Council of the United States [online] Available at: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2000/03/0003-Kosovo_Crisis_End_Post-Cold_War_Era.pdf

Barlovac, B. (2013) Kosovo and Serbia Reach Historic Deal in Brussels, Balkan Insight [online] Available at: <https://balkaninsight.com/2013/04/19/kosovo-and-serbia-may-seal-eu-deal/>

Begisholli, B. (2019) Kosovo Parliament Debates Mass Exodus of Young, Balkan Insight, April 11, 2019 [online] Available at: <https://balkaninsight.com/2019/04/11/kosovo-parliament-debates-mass-exodus-of-young/>

Binder, D. (1981) ONE STORM HAS PASSED BUT OTHERS ARE GATHERING IN YUGOSLAVIA, New York Times, April 19, [online] Available at: <https://www.nytimes.com/1981/04/19/weekinreview/one-storm-has-passed-but-others-are-gathering-in-yugoslavia.html>

Branislav, R. (2008) Kosovo 1998-2008: Human Rights from War to Independence, Bethany College, West Virginia, USA, April 2008 [online] Available at: https://mpr.aub.uni-muenchen.de/8684/1/MPRA_paper_8684.pdf

Chiriac, M. (2015), “Romania Sticks to its Tough Line on Kosovo”, Balkan Insight, October 28th. [online] Available at: <https://balkaninsight.com/2015/10/28/romania-continues-not-to-recognize-kosovo-10-28-2015/>

Cox, P. (2007), “Kosovo Is No Precedent for Slovakia”, Crisis Group, April 10th. [online] Available at: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/kosovo/kosovo-no-precedent-slovakia>

Dessus, Z., Rexha, A., Merja, A., Stratulat, C. (2017) Kosovo's EU candidate status: a goal within reach?, European Policy Center, Brussels, Belgium [online] Available at: http://aei.pitt.edu/88155/1/pub_7812_kosovoseucandidatestatus.pdf

Doing Business 2019, International Bank for Reconstruction and Development - The World Bank [online] Available at: https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2019-report_web-version.pdf

Emerging Europe (2018) A Decade Since Independence, Kosovo's Challenges Remain, 18 February 2018 [online] Available: <https://emerging-europe.com/news/decade-since-independence-kosovos-challenges-remain/>

Emini, D. (2020) Kosovo: Three governments, one country report, European Western Balkans, 9 October 2020 [online] Available at: <https://europeanwesternbalkans.com/2020/10/09/kosovo-three-governments-one-country-report/>

Estimation of Kosovo population 2011, Kosovo Agency of Statistics, Pristina, February 2013 [online] Available at: <https://ask.rks-gov.net/media/2129/estimation-of-kosovo-population-2011.pdf>

Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

EULEX Kosovo, What is EULEX?, European Union External Action [online]

Available at: <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,16>

European Commission (2020) Key findings of the 2020 Report on Kosovo, Brussels

[online] Available at:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/country_20_1797

European Commission (2020) Kosovo Report 2020, Brussels, 6 October 2020

[online] Available at: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf)

[enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/kosovo_report_2020.pdf)

European Commission (2008) Kosovo Report 2008, Brussels, 5 November 2008

[online] Available at: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-)

[enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/kosovo_progress_report_en.pdf](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/kosovo_progress_report_en.pdf)

European Commission (2018) Strategy for the Western Balkans, Strasbourg, France

[online] Available at: [https://ec.europa.eu/commission/news/strategy-western-](https://ec.europa.eu/commission/news/strategy-western-balkans-2018-feb-06_en)

[balkans-2018-feb-06_en](https://ec.europa.eu/commission/news/strategy-western-balkans-2018-feb-06_en)

European Data News Hub (2019) Kosovo: from war to independence, 11 June 2019

[online] Available at: <https://www.ednh.news/kosovo-from-war-to-independence/>

European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, Conditions for

membership [online] Available at: [https://ec.europa.eu/neighbourhood-](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership_en)

[enlargement/policy/conditions-membership_en](https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership_en)

European Western Balkans (2020) EULEX mandate in Kosovo extended for another year, July 13, 2020 [online] Available at:

<https://europeanwesternbalkans.com/2020/07/13/eulex-mandate-in-kosovo-extended-for-another-year/>

HRW (2000), "The crisis in Kosovo". [online] Available at:

<https://www.hrw.org/reports/2000/nato/Natbm200-01.htm>

Huszka, B. (2020) The power of perspective: Why EU membership still matters in the Western Balkans, European Council on Foreign Relations [online] Available at:

https://ecfr.eu/publication/the_power_of_perspective_why_eu_membership_still_matters_in_western_balkans/

Judah, T. (2008) Kosovo: the era of the EU protectorate dawns, EU Institute for Security Studies, 18 February 2008 [online] Available at:

<https://www.iss.europa.eu/content/kosovo-era-eu-protectorate-dawns>

ICG Balkans Report (1999) THE NEW KOSOVO PROTECTORATE, Sarajevo, June 20, 1999 [online] Available at:

https://www.files.ethz.ch/isn/27981/069_new_kosovo_protectorate.pdf

International Monetary Fund (2012) Republic of Kosovo: Request for Stand-By Arrangement—Staff Report, Press Release on the Executive Board Discussion, April 2012 [online] Available at:

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2012/cr12100.pdf>

Krasniqi, M., Tahiri, L., Kolloni, A. (2020) THE REFORM OF PUBLIC ADMINISTRATION IN KOSOVO, Prizren Social Science Journal, Volume 4, Issue 2, 31 August 2020 [online] Available at:

<https://www.prizrenjournal.com/index.php/PSSJ/article/view/175/107>

Kim, J, Woehrel, S. (2008) Kosovo and U.S. Policy: Background to Independence, Congressional Research Service [online] Available at:

<https://fas.org/sgp/crs/row/RL31053.pdf>

Kosovo - financial assistance under IPA II, European Neighbourhood Policy And Enlargement Negotiations, European Commission [online] Available at:

https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/funding-by-country/kosovo_en

Lambeth, B. (2001). NATO's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment. Santa Monica: RAND Corporation. [online] Available at:

https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1365.html

Mekaj, G. (2020) Kosovo during 1989-1999. Piretc, The Baltic Scientific Journals [online] Available at:

https://www.researchgate.net/publication/342702378_KOSOVO_DURING_1989-1999

Municipal language compliance in Kosovo, OSCE, June 2014 [online] Available at:

<https://www.osce.org/files/f/documents/5/9/120010.pdf>

Nezah, N. (2015) The development of Kosovo and its relationship with the EU, Discussion Paper, Institute for European Integration, Hamburg [online] Available at:

<https://www.econstor.eu/bitstream/10419/110956/1/827020082.pdf>

OSCE (2012) Independence of the Judiciary in Kosovo: Institutional and Functional Dimensions, January 2012 [online] Available at:

<https://www.osce.org/files/f/documents/e/8/87138.pdf>

Petersen, H. C., Salzborn, S (2010) Antisemitism in Eastern Europe: History and Present in Comparison, Peter Lang [online] Available at:

<https://books.google.gr/books?id=k6sqlTGHpsAC&printsec=frontcover&hl=el#v=onepage&q&f=false>

Radeljic, B. (2008) Kosovo 1998-2008: Human Rights from War to Independence, Goldsmiths, University of London [online] Available at: [https://mpra.ub.uni-](https://mpra.ub.uni-muenchen.de/8684/1/MPRA_paper_8684.pdf)

[muenchen.de/8684/1/MPRA_paper_8684.pdf](https://mpra.ub.uni-muenchen.de/8684/1/MPRA_paper_8684.pdf)

Radio Free Europe/Radio Liberty (2019) Former Kosovo PM Haradinaj Heads To Hague Court, July 23, 2019 [online] Available at: <https://www.rferl.org/a/former-kosovo-pm-haradinaj-heads-to-hague-court/30071515.html>

Rashiti, N. (2019) Ten years after EULEX: Key principles for future EU flagship initiatives on the rule of law, CEPS Papers in Liberty and Security in Europe, Brussels [online] Available at: https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2019/05/LSE2019-07_Ten-years-after-EULEX.pdf.pdf

Republic of Kosovo (2020) National Strategy for European Integration, Kosovo 2020, A participatory approach [online] Available at: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/National_Strategy_for_European_Integration_Kosovo_2020_ENG.PDF

Roberts, A. (2006) NATO's 'Humanitarian War' over Kosovo, The International Institute for Strategic Studies [online] Available at: <http://www.columbia.edu/itc/sipa/S6800/courseworks/NATOhumanitarian.pdf>

Russell, M. (2019) Serbia-Kosovo relations: Confrontation or normalisation?, European Parliamentary Research Service, February 2019 [online] Available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635512/EPRS_BRI\(2019\)635512_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635512/EPRS_BRI(2019)635512_EN.pdf)

Sarriá, P., & Demjaha, A. (2019). Kosovo-Spain Relations and the Dilemmas on the Problem of Non-Recognition. SEEU Review. [online] Available at: https://www.researchgate.net/publication/335064942_Kosovo-Spain_Relations_and_the_Dilemmas_on_the_Problem_of_Non-Recognition

Tarantini, G. (2016) - The Balkan Route: Organized Crime in South-Eastern Europe - Root Causes, Current Developments and Future Prospects, Bruges, UNU Institute on Comparative Regional Integration Studies, [online] Available to: <http://cris.unu.edu/sites/cris.unu.edu/files/W-2016-4.pdf>

Trading Economics (2020) Kosovo GDP [online] Available at: <https://tradingeconomics.com/kosovo/gdp-growth-annual>

Trading Economics (2020) Kosovo Unemployment Rate [online] Available at: <https://tradingeconomics.com/kosovo/unemployment-rate>

United Nations Development Programme (UNDP) (2019) Social Cohesion in Kosovo: Context review and entry-points, July 2019 [online] Available at: https://www.ks.undp.org/content/kosovo/en/home/library/democratic_governance/social-cohesion-in-kosovo--context-review-and-entry-points.html

Venner, M. (2014) Post Conflict Reconstruction as Development: Donors, Context and Institutions in Kosovo, University of New South Wales, Sydney, Australia, April

Η προοπτική ένταξης του Κοσόβου στην Ευρωπαϊκή Ένωση

2014 [online] Available at:

<http://unsworks.unsw.edu.au/fapi/datastream/unsworks:12229/SOURCE02?view=true>

Vjekoslav, P. (2002) *Balkan Idols: Religion and Nationalism in Yugoslav States*, Oxford University Press [online] Available at:

https://books.google.gr/books?id=jIoKMGRHxn4C&pg=PA43&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

Yenigün, Cüneyt. (2011). "Can Kosovo Be A Sample For Cyprus?". [online]

Available at:

https://www.researchgate.net/publication/283072868_Can_Kosovo_Be_A_Sample_For_Cyprus

Zupančič, R., Pejič, N., Grilj, B., Rodt., A. (2018) *The European Union Rule of Law Mission in Kosovo: An Effective Conflict Prevention and Peace-Building Mission?*, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Taylor & Francis [online] Available at:

<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/19448953.2017.1407539>